

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Mocenské soupeření Alžírsko a Maroka a jeho dopad
na stabilitu a vývoj regionu Maghribu**

Bc. Petr Papoušek

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní vztahy

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Mocenské soupeření Alžírsko a Maroka a jeho dopad
na stabilitu a vývoj regionu Maghribu**

Bc. Petr Papoušek

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň duben 2019

.....

Petr Papoušek

Poděkování

Rád bych poděkoval PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za odborné vedení, vstřícné jednání, inspiraci pro dané téma a velkou míru trpělivosti.

OBSAH

ÚVOD	6
1 TEORETICKÝ RÁMEC	11
1.1 Teorie přesunu moci	11
1.1.1 Teorie přesunu moci – národní moc.....	12
1.1.2 Teorie přesunu moci – od systémové k regionální úrovni	16
2 MOCENSKÉ SOUPEŘENÍ MAROKA A ALŽÍRSKA	21
2.1 Alžírsko a Maroko v mocenské hierarchii Maghribu.....	21
2.2 Bilaterální vztahy Alžírsko a Maroko	31
2.2.1 Přelom tisíciletí jako symbol naděje na změnu?	34
2.2.2 Prohlubování vzájemné animozity v novém tisíciletí	38
2.2.3 Potenciál vzájemné spolupráce	42
2.3 Míra a efektivita spolupráce států v regionu Maghribu.....	45
2.3.1 Unie arabského Maghribu	46
2.3.2 Nelegální migrace do regionu Maghribu	49
2.3.3 Terorismus.....	55
2.4 Mimoregionální politiky Alžírsko a Maroko a klíčoví spojenci vně Maghribu.....	60
2.4.1 Alžírsko a Maroko v subsaharské Africe	61
2.4.2 Alžírsko a Maroko ve světovém systému	65
ZÁVĚR.....	70
POUŽITÁ LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE.....	77
RESUMÉ.....	91

ÚVOD

Když se v roce 1956 Maroko konečně vymanilo z vlivu Francie a Španělska, neváhala se jeho politická reprezentace připojit k – pro Afriku té doby tolik typické – protikoloniální rétorice a dokonce aktivně podpořit boj alžírských secesionistů proti francouzské koloniální nadvládě. Po nabytí plné nezávislosti Alžírsko v roce 1962 však netrvalo dlouho a konfliktní potenciál mezi oběma zeměmi se začal naplno projevovat. Spory o přesné vymezení společné hranice vedly k tzv. písečné válce v roce 1963, pokusy o následnou normalizaci vztahů definitivně pohřbil konflikt v Západní Sahaře kontrolované Marockým královstvím, kde se Alžírsko vyslovilo pro podporu osvobozenického hnutí Polisario. Když pak došlo v 90. letech k uzavření pozemní hranice a vzájemnému zavedení vízové povinnosti, zdálo se, že je pouze otázkou času, než se spory vyhroť v další ozbrojený konflikt. K tomu však doposud nedošlo.

Jistým symbolickým předělem ve vývoji vzájemných vztahů se stal konec 90. let, kdy se v obou zemích obměnily politické reprezentace. Zatímco marocký král Muhammad VI.¹ představuje příklad mladého proaktivního reformního politika slibujícího změny v oblasti lidských práv či korupce, alžírský prezident Abdalazíz Bouteflika dostal Alžírsko z jisté mezinárodní izolace v 90. letech a od té doby reprezentoval spíše konzervativní linii navazující na své předchůdce z minulého století. Vzájemná nevraživost obou států se od přelomu tisíciletí projevovala zejména v oblasti politických prohlášení či gest a v závodech ve zbrojení. Opakované marocké snahy o otevření společné hranice zatím nevedly ke zdárnému konci. Také problém Západní Sahary zůstává dodnes nevyřešen, podobně jako klíčová otázka vůdčí mocenské role v regionu.

Není pochyb o tom, že regionální soupeření Maroka a Alžírsko naprosto zásadním způsobem ovlivňuje vývoj a stabilitu regionu Maghribu již po celá desetiletí a dá se říci, že ho svým významem i přesahuje. Maghrib se v posledních letech potýká s vážnými problémy spojenými s náboženskou

---

¹ U přepisu arabských jmen je v práci využíváno zjednodušené české transkripce.

radikalizací, útoky islámských extrémistů či masivní migrací a napjaté marocko-alžírské vztahy nutnou spolupráci v těchto otázkách narušují, někdy až paralyzují. To má v konečném důsledku klíčový význam i pro Evropu, která dlouhodobě bojuje jak s migrací právě ze severu Afriky, tak s hrozbou terorismu. Regionální přesah marocko-alžírského soupeření lze vysledovat i do Afriky jako celku. Paralyzovaný region Maghribu nedokáže nabídnout obchodní partnery ani strategické bezpečnostní spojení. I proto jsme tak svědky například marockého opětovného vstupu do Africké unie v roce 2017 či desítek bilaterálních dohod, které politické reprezentace obou zemí podepisují napříč africkým kontinentem.

A právě proto volá mocenské soupeření těchto dvou regionálně klíčových aktérů po bližším zkoumání. Domnívám se totiž, že aktuálnost této problematiky a potenciál ovlivňovat politický, ekonomický, sociální i bezpečnostní vývoj nejen Maghribu, ale také zbytku Afriky či dokonce Evropy jednoznačně dokazují, že je na místě se tímto tématem zabývat. Časově je zkoumání tématu vymezeno rokem 1999, kdy se do čela obou zemí dostali již zmínění noví představitelé symbolizující postoje platné až do dnešních dní, až po konec roku 2018, který je zvolen s ohledem na maximální možnou aktuálnost mého zkoumání. Jedná se tedy o jednopřípadovou studii regionálního mocenského soupeření. Za cíl si tato diplomová práce klade zjistit, jakých forem nabývá mocenské soupeření Alžírska a Maroka a jak a do jaké míry ovlivňuje alžírsko-marocké mocenské soupeření stabilitu a vnitroregionální politiku v Maghribu. Zohledněn je zejména dopad na integrační procesy v regionu, jeho bezpečnost a zahraničně-politické zájmy, priority a vzájemné vztahy obou zemí. Cíle práce je dosaženo za pomoci analýzy, která je použita jako nástroj pro nalezení odpovědí na několik výzkumných otázek, kterými jsou: Jaké je mocenské postavení Alžírska a Maroka v regionu Maghribu? Jaké jsou bilaterální vztahy obou zemí? Jakých forem nabývá obchodní či bezpečnostní spolupráce Alžírska a Maroka v regionu a nakolik je efektivní? Jakých podob nabývá jejich regionální a mimoregionální politika, tedy jaké jsou jejich zájmy a priority v regionu a mimo něj a pomocí kterých nástrojů se jich snaží dosáhnout?

Vzhledem k dlouhodobému významu obou aktérů v mezinárodním společenství není překvapením, že se jejich vzájemnými vztahy zabývala již celá řada autorů. Často jde však o starší analýzy (Wild 1966), případně se autoři dotýkají této problematiky skrze výzkum vývoje Západní Sahary, která je v akademických kruzích namnoze populární (Hippel 1995; Zoubir 1990; Martín 2004). Výjimkou není ani zkoumání poměrů v Maghribu optikou vztahů lokálních aktérů se světovými mocnostmi (Zoubir 2009). Světové *think-tanky* regionální soupeření Maroka a Alžírka sice pokrývají, nicméně většinou jde pouze o analýzy dílčích událostí s omezeným prostorem pro rozsáhlejší analýzu (Roussellier 2017; Fakir 2017). V akademickém prostředí tak postrádám aktuální a skutečně komplexní analýzu marocko-alžírského regionálního soupeření a jeho dopadu na vývoj a stabilitu Maghribu, kterou tato diplomová práce nabízí.

Práce se opírá o dvě stěžejní kapitoly rozdělené následně na další podkapitoly. Obsahem té první je část teoretická, kde je představena zejména teorie přesunu moci (*power transition theory*), která se řadí k vůbec k nejuznávanějším teoriím zaměřeným na regionální soupeření států či jejich mocenské postavení v regionu. Během své existence pochopitelně prošla celou řadou modifikací od rozličných autorů. Pro naplnění cíle mé práce je klíčový zejména duchovní otec teorie A. F. K. Organski a také D. Lemke, který v 90. letech 20. století a následně po přelomu tisíciletí aplikoval tuto teorii na regionální úroveň. Pozornost je věnována nejen důsledkům změn distribuce moci v regionálním systému, které z teorie přesunu moci explicitně vyplývají, nýbrž také měření národní moci aktérů mezinárodního systému, což je v empirické části zásadní pro analýzu mocenského postavení obou zkoumaných zemí. V souvislosti s přenesením principů teorie přesunu moci na sub-systémovou úroveň je zároveň představeno pojetí pojmů regionální hierarchie, který autor využívá pro popis fungování teorie přesunu moci ve světových regionech, a regionální mocnost či dominantní aktér, které jsou následně v empirické části hojně využívány taktéž při analýze mocenského postavení Maroka a Alžírka v regionu Maghribu. Teorie přesunu moci tak

reprezentuje samotné jádro teoretické části a je posléze v empirické části využita k analýze alžírsko-marockého regionálního soupeření.

Druhá kapitola už prezentuje část empirickou, kde je teorie přesunu moci využita k řešení reálného problému, čímž jsou postupně nacházeny odpovědi na vytyčené výzkumné otázky. K těžištím této praktické části zprvu patří analýza národní moci Maroka a Alžírka, doplněna o srovnání s ostatními zeměmi Maghribu. Analyzovány a porovnávány jsou ukazatele národní moci vycházející z teoretické části, tedy index lidské rozvoje, hrubý domácí produkt na obyvatele (v paritě kupní síly), celkový hrubý domácí produkt (v paritě kupní síly), populace v produktivním věku 15–64 let, vojenské výdaje a vojenský personál v aktivní službě. Cílem této kapitoly je zejména potvrzení mocenské predominance Alžírka a Maroka v regionu a srovnání národní moci těchto dvou aktérů, což je klíčové pro určení dominantního a vyzývatelského státu, a tedy aplikaci teorie přesunu moci na výzkumný problém.

Následuje analýza bilaterálních vztahů Alžírka a Maroka, kde je důraz kladen zejména na dlouhodobě konfliktní témata v rámci výzkumného období, ale také na potenciál možné vzájemné spolupráce v celé řadě oblastí. Vzájemné vztahy dobře ilustrují komplikovanost a komplexnost celé problematiky. Ačkoli spory a historické rozepře jednoznačně převládají (za všechny zmiňme již téměř čtvrt století zavřenou společnou pozemní hranici nebo dekády trvající rozdílný pohled na osud Západní Sahary), lze nalézt i celou řadu průsečíků v zahraniční politice obou zemí. K takovým patří zejména boj proti islámskému terorismu, migraci a pašeráctví. Otázkou efektivit regionální spolupráce v těchto primárně bezpečnostních oblastech (ale např. i v oblasti ekonomické a politické) se zabývá další podkapitola. Ta implicitně zkoumá dopad mocenského soupeření Alžírka a Maroka na regionální spolupráci skrze analýzy konkrétních příkladů, jako je například fungování a efektivita Unie arabského Maghribu či kroky obou zemí v boji s potíráním teroristické hrozby a nárůstem nelegální migrace ze subsaharské Afriky.

V neposlední řadě se pak praktická část zaměřuje na politická rozhodnutí obou politických reprezentací motivovaných touhu posílit své mocenské postavení v regionu. V tomto ohledu je mimořádně aktivní zejména Maroko, které v roce 2017 vstoupilo do Africké unie. Král Muhammad VI. byl taktéž v posledních letech velmi činný v podepisování bilaterálních dohod napříč africkým kontinentem. Poslední část práce se nese v duchu analýzy vlivu globálních aktérů na mocenské soupeření Alžírsko a Maroka, kterou ze své povahy vyžaduje teorie přesunu moci. Ti svou silou dokážou i navzdory své geografické poloze mimo region zásadně vstupovat do regionálního dění skrze celou řadu nástrojů. Za všechny lze zmínit například zbraňové dodávky, zastupování zájmů daného státu v klíčových mezinárodních institucích či naopak se mohou snažit regionálního aktéra v mezinárodním systému izolovat.

Závěr je pak věnován výsledkům analýzy mocenského postavení a regionálního soupeření Maroka a Alžírsko a zhodnocení vážnosti důsledků jejich rivality na ekonomickou, politickou či bezpečnostní situaci nejen v těchto zemích, ale také v regionu Maghribu jako celku. Tím jsou postupně artikulovány odpovědi na výzkumné otázky a naplněn cíl práce. Jako dovětek nechybí ani nastínění proměnných, jež mohou zásadním způsobem tvořit a ovlivňovat další vývoj nejen vzájemných vztahů Alžírsko a Maroka, ale také celého regionu.

1 TEORETICKÝ RÁMEC

1.1 Teorie přesunu moci

„[M]ilitarizace smýšlení o mezinárodní politice je přirozeným důsledkem faktu, že dvakrát za jeden lidský život se vojenská moc ukázala být vrcholným arbitrem toho typu mezinárodního řádu, jenž ve světě zvítězil“² (Organski 1958: 299). Těmito slovy uvádí A. F. K. Organski v díle příznačně nazvaném *World Politics* svou teorii přesunu moci. Naráží nepochybně na zkušenost ze dvou světových válek, které dodaly realistické škole kredit, ze kterého čerpala celá další desetiletí. Poválečnému diskursu tak dominovaly takřka výhradně teorie realistů. Organského teorie přesunu moci patřila k vůbec prvním oponentům tehdy převládajícího vnímání dynamiky mezinárodní politiky výhradně prismaticem moci a vojenských kapacit. Avšak zároveň nelze říci, že by Organského úvahy automaticky vycházely z myšlenkových kořenů idealistů či později liberálů. Moc hraje v teorii Organského také prominentní roli, doplňuje ji ale navíc o zohlednění spokojenosti daného aktéra (v té době výhradně státu) s fungováním mezinárodního systému a jeho pravidly (Lemke 1997: 24). Teorie přesunu moci kategorickým způsobem odmítla teorie pracující s principem rovnováhy moci³ a přišla s alternativním pojetím stability mezinárodního systému. To hovoří o naprostém opaku důsledků rovnováhy moci. Mají-li aktéři mezinárodního systému podobné mocenské kapacity, nenachází se ve stabilním systému, nýbrž na prahu války anebo minimálně v nestabilním prostředí, kde i

---

² V originálním znění „This militarization of our international thinking is the natural outcome of the fact that twice within one lifetime force has proved to be the supreme arbiter of the type of international order that is to prevail in the world.“

³ Princip operující s předpokladem, že mír a stabilita mezinárodního systému je nejpravděpodobnější v momentě, kdy si jsou aktéři mezinárodního systému mocensky přibližně rovni. V momentě, kdy se jeden aktér stává výrazně mocnější, využívá své síly k útoku na ostatní slabší aktéry, kteří v zájmu vlastního přežití zpravidla utvoří defenzivní alianci proti agresorovi. Obecně se tak dá konstatovat, že čím menší jsou mocenské rozdíly mezi aktéry, tím stabilnější mezinárodní systém je (Clinton – Morgenthau – Thompson 2005: 183–184).

drobné spory mohou vést k ničivým konfliktům (DiCicco – Levy 1999: 681–682). Jak sám autor (Organski 1958: 272–273) poznamenává, ačkoli se realisté a idealisté té doby rozcházeli v odpovědi na otázku, zda by státy měly o rovnováhu moci usilovat, shodovali se na tom, že principy fungování rovnováhy moci adekvátně vysvětlují chování států v nedokonalém mezinárodním prostředí.

Z toho vyplývá, že Organski stojí mimo oba hlavní teoretické proudy té doby a staví vlastní svébytnou teorii přesunu moci, jež je relevantním nástrojem ke zkoumání mezinárodního systému dodnes. Lemke (1997: 31–32) si správně všímá, že teorie přesunu moci, na rozdíl od teorie rovnováhy moci, empiricky obstála tváří v tvář vývoji mezinárodního systému po celou druhou polovinu 20. století a zůstala konzistentní jak s vývojem během studené války, tak s jejím relativně nekonfliktním skončením. Nutné podmínky pro přímý konflikt zkrátka nebyly naplněny. Tím teorie přesunu moci nabyla na kredibilitě a zůstává tak relevantní teorií dodnes.

Organski (1958: *passim*) však principy fungování teorie přesunu moci vytvářel a aplikoval především na mezinárodní systém jako celek. Výzkum procesů v regionálních systémech nebyl po druhé světové válce v tehdy stále ještě se rodícím oboru mezinárodních vztahů přední prioritou. Tou se stal až kolem přelomu tisíciletí, přičemž o klíčové přepracování teorie přesunu moci ze systémové úrovně na úroveň regionální se zasloužil zejména D. Lemke (2004: *passim*). Jeho příspěvek je diskutován ve druhé polovině této části.

1.1.1 Teorie přesunu moci – národní moc

Ještě před tím, než se blíže zaměříme na samotnou teorii přesunu moci, je nezbytné vysvětlit způsob vyhodnocení národní moci, resp. představit determinanty národní moci, jelikož ty nám v následující empirické části pomohou analyzovat národní kapacity zkoumaných zemí a v konečném důsledku i jejich mocenské postavení vůči sobě i v rámci regionu. Na rozdíl od drtivé

většiny teoretiků té doby Organski (1958: 299) nevycházel primárně z vojenských kapacit dané země, jelikož ty vnímal spíše jako výslednici procesů probíhajících uvnitř států, kde hovoří zejména o míře industrializace či obecně o ekonomické výkonnosti, a dalších kapacitách, jako je kupříkladu velikost populace. Národní moc tak vidí jako derivát socioekonomických zdrojů.

V naší dějinné epoše se žádný státní aktér mezinárodního systému nemůže stát regionálním či dokonce systémovým lídrem bez vysoké míry industrializace. Všechny zavedené současné mocnosti jsou dlouhodobě vysoce industrializované země, zatímco všechny rostoucí či nastupující mocnosti procesem industrializace ještě plně neprošly a s jeho dokončováním se zároveň těší rostoucímu mocenskému postavení. Jak si všímá Organski (1958: 301), toto není náhoda. Růst ekonomické produktivity vycházející z industrializace tak sehrává klíčovou roli při posuzování národní moci. Různí autoři kvantifikují tento faktor různě. Organski a Kugler (1980: *passim*) používají znázornění pomocí hrubého národního produktu (HNP), případně skrze hrubý domácí produkt (HDP), což je sice jasné, výstižné, nicméně také poněkud zjednodušené. Alternativním a komplexnějším modelem by mohl být například tzv. *Composite Indicator of National Capabilities* (CINC) vytvořený Davidem Singerem v 60. letech, jenž je projektem *Correlates of War Project* (2018) využívaný dodnes. Kombinuje v sobě 6 ukazatelů: vojenské výdaje, vojenský personál, energetickou spotřebu, produkci uhlí a oceli, obyvatelstvo ve městech a celkovou populaci.

Je však důležité vzít do úvahy, kdy zmínění autoři své myšlenky formulovaly. Od 60. či 80. let 20. století se faktory ovlivňující národní moc výrazně proměnily a je zřejmé, že kupříkladu produkce uhlí a oceli je dnes pro měření národní moci méně relevantní než dříve. Navíc tyto ukazatele znázorňovaly připravenost země pro válečný konflikt, zatímco tato diplomová práce pracuje se širším pojetím národní moci, než je mocenský potenciál v konfliktu. Z těchto důvodů jsem se rozhodl použít některé aktuálně relevantnější faktory, pomocí nichž se lze dobrat přesnější představy o národní moci zkoumaných zemí. Ekonomickou sílu a celkovou rozvinutost dobře ilustrují hrubý domácí produkt (HDP) v paritě kupní

síly, hrubý domácí produkt (HDP) na obyvatele (v paritě kupní síly) (Jones – Treverton 2005: 3–6) a index lidského rozvoje (HDI), který například podle (Höhn 2011: 241–243) vhodně doplňuje ukazatele HDP o sociální aspekty lidského života a rozvoje.

Dalším klíčovým faktorem je příznivá demografická situace. Přímá úměra povětšinou existuje mezi velikostí populace a národní mocí, jelikož početnější společnost vygeneruje pochopitelně větší množství zdrojů. Tento vztah však nemusí mít všeobecnou platnost. Zaostává-li daný stát v ekonomické výkonnosti za ostatními, doplácí na to i jeho národní moc. Je proto důležité tento faktor kombinovat s výše zmíněnými faktory. Zároveň záleží také na demografickém složení populace. Na národní moci se bezpochyby pozitivněji podepíše ekonomicky aktivní věková skupina než starší či velmi mladé ročníky (Kugler – Organski 1989: 190). Existují však dokonce autoři (Kugler – Swaminathan 2006: 590–593), kteří považují tento faktor za jednoznačně nejdůležitější základ národní moci, jelikož obyvatelstvo představuje nejen základ pro produkci jakýchkoli zdrojů, nýbrž je klíčové i pro vedení jakéhokoli ozbrojeného konfliktu. Jako faktor pro měření národní moci zkoumaných zemí tak bude klíčová populace v produktivním věku (15–64 let).

Ačkoli Organski považuje vojenskou moc za derivát výše zmíněných faktorů, nelze ji rozhodně zcela opomenout. Jako taková má zásadní význam pro zachování existence státu, jeho bezpečnosti a stability. Metod, jak vojenskou moc měřit, je celá řada, stejně jako faktorů, které ji ovlivňují (Bially et al. 2000: 136–138). Pro naplnění cíle práce a pro porovnání celkové národní moci u zkoumaných zemí však postačí dva nejčastěji zmiňované faktory, a to vojenské výdaje v absolutní hodnotě, které zdůrazňuje například Jones a Treverton (2005: 3), a početnost aktivních ozbrojených sil, které uvádí kupříkladu Wakelin (cit. dle Zarghani 2010: 31).

Celkovou národní moc tak získáme na základě 6 faktorů: HDP na obyvatele (v paritě kupní síly), celkové HDP (v paritě kupní síly), HDI, velikost populace

v produktivním věku, vojenské výdaje země v absolutní hodnotě a početnost ozbrojených sil v aktivní službě. Takové množství faktorů snižuje možnost zkreslení výsledků a umožňuje komplexnější představu o národní moci zkoumaných zemí. Ke komplexnosti přispívá také fakt, že jednotlivé faktory vypovídají vždy o odlišných charakteristikách daného státu, a tak není možné, aby mocensky na výši byl v regionu aktér, který nad svými sousedy vyniká pouze v úzce omezené oblasti. Pro celistvou představu o postavení daného aktéra v regionální hierarchii je také důležité promítnout jeho národní moc v čase, aby bylo zřejmé, zda je aktuální postavení výsledkem nedávného vývoje, který může skutečné postavení zkreslovat, anebo zda se své pozici těší daný aktér dlouhodobě. Zkoumání mocenského postavení se bude držet časového vymezení práce mezi lety 1999 a 2018 a porovnány tak budou výše zmíněné mocenské kapacity na začátku (1999), uprostřed (2008) a na konci tohoto období (2018).

Absolutní národní moc však sama o sobě není pro teorii přesunu moci bytostně důležitá. Nezáleží totiž na tom, jaká je absolutní národní moc daného státu, klíčové je srovnání s ostatními. Jak je koneckonců implicitně naznačeno už v názvu použité teorie, je to právě relativní moc, která určuje, zda (jak bude podrobněji vysvětleno v následující podkapitole) se v systému či regionu najde vyzyvatel doposud dominantního aktéra a dojde k přesunu dominantní pozice, či nikoli (Lemke 2004: 98–99). Tuto skutečnost dobře ilustruje Organski (1958: 304–306), který píše, že pokud by teoreticky procházel industrializací a populačním boomem pouze jediný aktér, pak se bezpochyby dříve či později stal světovým hegemonem, a to právě díky relativní národní moci, kdy by převyšoval všechny ostatní.⁴ Zcela jasná pak není hranice, kdy dochází k tzv. *power parity*,

---

⁴ Není bez zajímavosti, že Organski (1958: 305) také vysvětluje situaci, kdy se stát v mocenské hierarchii postupně propadá, ačkoli stále znamená růst ve všech klíčových faktorech rozvoje národní moci. Důvod je prostý a odpověď snadná – relativita moci. Typickým příkladem je Velká Británie. Na svém mocenském vrcholu, kdy jako první prošla procesem industrializace, ovládala Velká Británie čtvrtinu světové souše a dominovala mezinárodnímu systému. Již po dlouhé dekádě však její mocenské postavení upadá, a to proto, že se v mezinárodním systému objevily státy, jejichž mocenský potenciál byl daleko vyšší. Ve chvíli, kdy i tito aktéři začaly

tedy stavu, kdy jsou si národní moci dvou či více aktérů dostatečně rovné, aby mohla být dominantní pozice jednoho z nich zpochybněna a konfliktní potenciál začal růst. V dnešní době nastupujících ambiciózních mocností z rozvojových regionů se většinou pracuje s poměrem 70 % vůči moci dominantního aktéra, což je o něco méně než dříve uznávaných 80 % (Lemke 2004: 99). Tato 70 % hranice je použita (viz podkapitola 2.1 v empirické části) i pro účely této diplomové práce.

1.1.2 Teorie přesunu moci – od systémové k regionální úrovni

Mezinárodní systém je neustále se dynamicky vyvíjející a měnící se prostředí, a to v důsledku změn u jednotlivých aktérů, které byly popsány v předchozí podkapitole. Ať už jsou to ekonomické či demografické ukazatele, případně schopnosti politických reprezentací, jsme svědky nikdy nekončících proměn podob mezinárodního systému v závislosti na proměnách relativní národní moci jednoho aktéra vůči druhému. Tato skutečnost, jak podrobněji popisuje tato podkapitola, má zásadní a mnohdy dramatické důsledky pro vývoj mezinárodního systému či jednotlivých regionů.

Organski (1958: 300) stručně shrnuje základní princip fungování teorie přesunu moci jako situaci, kdy „nově nastupující mocnosti bez ustání zpochybňují pozici zavedených lídrů světové politiky a je-li kdykoli byt' jen jediné z těchto zpochybnění úspěšné, znamená to masivní přesun moci z jedné skupiny národů na skupinu jinou – a nový světový řád.⁵“ Nikdy tak nelze jednoznačně predikovat, jak daleko či blízko se mezinárodní systém od dalšího přesunu moci

---

využívat svůj potenciál, Velká Británie se začala v mocenské hierarchii propadat, ačkoli v absolutních číslech její rozvoj růst nepřestal.

⁵ V originálním znění „Newcomers are constantly challenging the established leaders of world politics, and if ever one of these challenges is successful, it will mean a huge transference of power from one group of nations to another-and a new international order.“

nachází. S jistotou tak je možné konstatovat pouze to, že je-li jedna výzva zavedeným řádem odražena, přijde dříve či později druhá. A dojde-li nakonec k přesunu moci na nově nastupující mocnosti, i ony budou jednou stát tvář v tvář výzvám jiných ambiciózních aktérů mezinárodního společenství. Distribuce moci tak nikdy není stálá.

Ačkoli se může zdát, že se aktéři pohybují v neustálém chaosu, není tomu tak. Aktéři neoperují v anarchickém prostředí, jak většina soudobých teorií stále předpokládá, nicméně uvědomují si vlastní pozici v hierarchii mezinárodního řádu. Z té buďto uplatňují svůj vliv (jsou-li v mocenské hierarchii na vrcholu), anebo se cizímu vlivu přizpůsobují (nacházejí-li se pod vrcholem). Pohybují se tak v prostředí ne nepodobném domácímu politickému systému (DiCicco – Levy 1999: 683–684). Na samém vrcholu stojí dominantní stát, který představuje nejmocnějšího aktéra v systému. Hned pod ním se nacházejí mocnosti, jež jsou sic velmi mocné, nicméně nedosahují mocensky na dominantního aktéra. Disponují však potenciálem mocensky v čase růst a není tak vyloučeno, že některé z nich dominantní stát vyzvou. Následují střední a malé mocnosti (Kugler – Organski 1989: 173).

Jak si všímá Lemke (2004: 193–194), unikátní a zásadní pro tuto teorii je propojení státního rozvoje s pravděpodobností války. Čím rozvinutější je stát, tím konkurenceschopnější je jeho národní moc vůči zbytku mezinárodního prostředí. Překročí-li pak jeho relativní moc kritickou hranici, stává se vyzyvatelem současného lídra. Kugler a Organski (1989: 172–173) následně dodávají, že státy za každou cenu neusilují o maximalizaci vlastní národní moci⁶ vůči ostatním aktérům, jak předpokládá teorie rovnováhy moci a klasičtí realisté (Clinton – Morgenthau – Thompson 2005: 180–186), nýbrž o čistý zisk z jakéhokoli

---

⁶ Organski (1958: 53–57) také dodává, že na rozdíl od realistických teorií, kde mají všechny státy stejný cíl (maximalizace moci), teorie přesunu pracuje s předpokladem, že cíle státu se liší v závislosti na pozici v mocenské hierarchii. Dominantní stát bude mít z logiky věci jiný cíl (např. uplatňovat svůj vliv) než jiný stát na dně mocenské hierarchie (např. navýšit svou národní moc a potenciálně v budoucnu zpochybnit pozici dominantního státu).

zahraničně-politického kroku, který podniknou. Pokud je čistý zisk z mírové spolupráce vyšší než z konfliktního přístupu, pak státy jednoznačně preferují mírovou spolupráci. Konflikt se dostavuje až ve chvíli, kdy je situace přesně opačná, vyzyvatelský stát se lídrovi systému/regionu mocensky přibližuje a jeho spokojenost s vlivem lídra klesá pod kritickou hranici. Zároveň je třeba mít na paměti, že aliance jsou pouhým nástrojem zahraniční politiky a nejsou zpravidla dlouhodobě stabilní. Nepatří totiž mezi faktory primárně ovlivňující růst národní moci, jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole.

Role spokojenosti aktéra s uplatňováním vlivu dominantního státu sehrává vůbec klíčovou úlohu v teorii přesunu moci, resp. v tom, jak hladce či konfliktně vývoj mezinárodního prostředí probíhá. Jak píše Kugler a Organski (1989: 173–175), dominantní stát je podporován těmi mocnostmi, které jsou spokojené s jeho distribucí pravidel a benefitů napříč systémem. Takové s ním zpravidla uzavírají aliance, zatímco nespokojené mocnosti čekají na svou příležitost, jelikož nejsou schopné přímo ohrozit alianci na vrcholu mocenské pyramidy. Čím větší podpoře se dominantní stát těší, tím spíše je mezinárodní systém stabilní a odolá tlakům nespokojených mocností.

Výše zmíněné principy fungování mezinárodního systému však není nutné vztahovat pouze na systém samotný, nýbrž se lze přesunout i na sub-systémovou úroveň a aplikovat je i na regionální systémy. V tomto ohledu se o rozvoj teorie přesunu moci zasloužil zejména D. Lemke ve spolupráci s některými dalšími autory (Lemke 2004; Lemke – Werner 1996; Lemke 1997). Každý stát je schopný uplatňovat svůj vliv na určitém území, jen některé státy to však dokážou napříč celým systémem. Pro všechny menší mocnosti tak vznikla idea regionálních hierarchií, které jsou podobně jako mezinárodní systém pod správním vlivem dominantního aktéra, který nastavuje pravidla a udržuje *status quo* v daném regionu.⁷ Teorie přesunu moci funguje i na této úrovni, takže

---

⁷ Lemke (2004: 68) definuje dominantního aktéra v libovolném regionální hierarchii jako tzv. *minor power*, tedy menší mocnost. Takové názvosloví vychází ze systémové úrovně, kde se menší mocnost nachází zpravidla pod vrcholem mocenské pyramidy podrobená vlivu

v lokálních hierarchiích také existují hlasy opozičních mocností, které jsou se *statem quo* nespokojené a usilují o zpochybnění pozice dominantního aktéra (Lemke – Werner 1996: 237–238).

Lemke (2004: 67–69) si při definování lokálních hierarchií nevystačil s tradičním vnímáním regionů na základě kulturních či demografických podobností, obchodních vazeb, členství v mezinárodních vládních organizacích či aliancích nebo geografické blízkosti. Aby mohly principy teorie přesunu moci fungovat také na regionální úrovni, považuje za klíčový jiný faktor. Jednotliví aktéři jedné regionální hierarchie musejí při vytváření své zahraniční politiky kalkulovat s pozicí a intencemi ostatních aktérů v regionu a brát do úvahy jejich možnosti. Musí být také možná vojenská konfrontace, což je daleko důležitější než například možnost konfrontace obchodní. Je zřejmé, že například geografická blízkost může vojenské konfrontaci nahraovat, přímá úměra však v tomto vztahu neexistuje. Jsou-li dva aktéři odděleni mořem nebo na pevnině vysokými horami, je vojenská konfrontace logicky méně pravděpodobná. Je stejně důležité uvědomit si, že mezi jednotlivými aktéry regionu nemusí probíhat přímá interakce, zásadní je pouze její možnost. Je totiž pravděpodobné, že aktér nespokojený se *status quo* v regionu bude mít tendenci se izolovat a tedy omezovat interakci se zbytkem regionu. V neposlední řadě si Lemke (2004: 97) také všimá možnosti, že jeden či více aktérů svými zahraničně-politickými rozhodnutími překročí hranice jiné regionální hierarchie a tím dočasně prolne hranici dvou regionů. Stejně tak s vývojem mezinárodního systému dochází k neustálému posouvání hranic jednotlivých regionů s tím, jak se mění kapacity a

---

dominantního aktéra na systémové úrovni. Jelikož se v regionální hierarchii vyskytuje de facto pouze dominantní aktér, vyzývatelské či potenciálně vyzývatelské státy (viz výše) a ostatní mocensky marginální aktéři, jde spíše o slovíčkaření bez zásadního vlivu na pochopení celé problematiky, a tak se budu v této práci držet v českém prostředí zavedeného pojmu regionální velmoc, případně výše zmíněného termínu dominantní aktér regionální hierarchie, který je autorem taktéž hojně využíván.

národní moc různých aktérů. Lokální hierarchie tak není dána, nýbrž je živoucím organismem, který může růst nebo se naopak zmenšovat.

Ačkoli by se mohlo zdát, že fungování regionálních hierarchií se nikterak neliší od fungování mezinárodního systému, opak je pravdou. Lemke a Werner (1996: 238–239) uvádějí jako nejvýraznější rozdíl fakt, že do regionálních hierarchií může pochopitelně zasáhnout vnější síla v podobě světové mocnosti schopné uplatňovat svůj vliv v celém systému. Skrze svůj vliv může zvyšovat či snižovat napětí v dané regionální hierarchii, ovlivňovat již probíhající konflikty buďto v prospěch svůj nebo svých loajálních spojenců v regionu a tak dále. Druhý zásadní rozdíl tkví ve skutečnosti, že regionální hierarchie je samozřejmě také součástí vyššího celku – systému – z čehož vyplývá, že pravidla chování nastavená dominantním aktérem uvnitř regionální hierarchie musí být v souladu s pravidly, které nastavuje dominantní aktér celého systému.⁸ Zjednodušeně tak lze říci, že systém vytváří jistý rámec, v němž se lokální hierarchie pohybují.

---

⁸ Existují však případy, kdy se regionální hierarchie mohou chovat relativně autonomně. Co se týče záležitostí čistě regionální důležitosti, které nehrají pro systémové dominantní aktéry zásadní roli, je možné, že regionálně dominantní aktér uplatní svůj vliv bez ohledu (anebo alespoň s menším ohledem) na systémem očekávaný způsob chování (Lemke – Werner 1996: 239).

2 MOCENSKÉ SOUPEŘENÍ MAROKA A ALŽÍRSKA

Předchozí dvě podkapitoly představily teoretický rámec, který je využit v této empirické části. Popsané způsoby měření národní moci slouží jako nástroj k posouzení národní moci Maroka a Alžírsko v regionu Maghribu, přičemž srovnání bude doplněno i o ostatní země regionu, aby byla ověřena i mocenská predominance těchto dvou zemí. Principy fungování teorie přesunu moci pak poslouží k analýze mocenského soupeření Alžírsko a Maroka a jejich postavení a role v regionu.

Následující podkapitoly odpovídají na vytyčené výzkumné otázky z úvodu diplomové práce. Pozornost je věnována mocenskému postavení Alžírsko a Maroka v regionální hierarchii Maghribu, bilaterálním vztahům obou zemí, obchodní a bezpečnostní spolupráci v regionu se zvláštním zaměřením na vliv alžírsko-marockého soupeření na efektivitu této spolupráce a v neposlední řadě také podobám jejich politik v regionálním i mimoregionálním měřítku.

2.1 Alžírsko a Maroko v mocenské hierarchii Maghribu

Region Maghribu je všeobecně často používaný termín pro část severní či severozápadní Afriky, nicméně jeho přesné teritoriální vymezení není zcela jednoznačné. Většina autorů se sice shoduje na vymezení regionu dle vnějších hranic Maroka, Alžírsko, Tuniska a Libye (Lemke 2004: 88; Buzan – Wæver 2003: 259), skutečné politické deklarace však někdy hovoří jinak. Například regionální organizace Unie arabského Maghribu sdružuje kromě zmíněných zemí také Mauritánii. A ačkoli jsou integrační ambice této organizace již dlouhá léta jen politickými deklaracemi (Hamza 2017), svědčí členství Mauritánie o její minimálně částečné orientaci zahraniční politiky směrem k ostatním zemím Maghribu. Toho si všímá například i World Bank (2010: 2) a zahrnuje tak do Maghribu i zmiňovanou Mauretánii. Pro větší komplexnost tak zařadím i já tuto zemi do mocenské hierarchie tohoto regionu. Poněkud překvapivá by mohla být

například absence Egypta. Ten však zpravidla do regionu Maghribu zařazován nebývá a Lemke (2004: 88–98) to zdůvodňuje tím, že ačkoli se Egypt nachází za sever Afriky, většina jeho interakce s okolním světem směřuje směrem na Blízký východ, a to jak v historické, tak aktuální perspektivě. Západní Sahara – ačkoli geograficky do regionu Maghribu zapadá – taktéž není mezi sledované země zařazena, a to z toho důvodu, že postrádá vnější suverenitu a její území je navíc z většiny pod faktickou kontrolou Maroka.

Jádrem této podkapitoly je srovnání ukazatelů národní moci u zemí Maghribu. Ty ověří mocenskou predominanci Alžírsko a Maroka a dále poslouží pro bližší představu o postavení obou zemí v daných oblastech, z čehož bude patrné, která země má k pozici mocenské lídra regionu blíže a z jakého důvodu. Rozkrytí silných a slabých stránek pak v následujících podkapitolách pomůže také při hledání odpovědí na další výzkumné otázky z úvodu práce.

Tabulka 1: Ukazatele národní moci států Maghribu.

2000						
	HDI ⁹	HDP v PPS ¹⁰ (mld. USD)	HDP na obyv. v PPS ¹¹ (tis. USD)	Populace v prod. věku 15–64 let (mil.)	Vojenské výdaje (mil. USD)	Vojenský personál (v aktivní službě)
Alžírsko	0,644	252,4	8,1	19,1	1 881	305 200
Maroko	0,530	103,6	3,6	17,7	859	240 500
Libye	0,727	93,0	17,4	3,3	1 086	76 500
Tunisko	0,653	58,2	6,0	6,2	332	47 000
Mauretánie	0,442	5,9	2,2	1,5	38	20 700

⁹ Human Development Index (Index lidského rozvoje).

¹⁰ Hrubý domácí produkt v paritě kupní síly (PPS).

¹¹ Hrubý domácí produkt na obyvatele v paritě kupní síly (PPS).

2008						
	HDI	HDP v PPS (mld. USD)	HDP na obyv. v PPS (tis. USD)	Populace v prod. věku 15–64 let (mil.)	Vojenské výdaje (mil. USD)	Vojenský personál (v aktivní službě)
Alžírsko	0,709	423,9	12,2	23,4	5 172	334 000
Maroko	0,602	188,1	5,9	20,4	2 945	246 000
Libye	0,757	168,5	27,8	4,1	1 100	76 000
Tunisko	0,707	100,0	9,6	7,1	579	48 000
Mauretánie	0,476	11,1	3,3	1,9	123	21 000
2016						
	HDI	HDP v PPS (mld. USD)	HDP na obyv. v PPS (tis. USD)	Populace v prod. věku 15–64 let (mil.)	Vojenské výdaje (mil. USD)	Vojenský personál (v aktivní službě)
Alžírsko	0,752	609,6	15,0	26,4	10 217	317 200
Maroko	0,662	281,4	7,9	23,2	3 327	245 800
Libye	0,693	97,0	15,4	4,2	3 756 (2014)	neuvedeno
Tunisko	0,732	132,3	11,6	7,8	988	47 800
Mauretánie	0,516	16,6	3,9	2,4	136	20 850

Zdroj: vlastní tabulka autora s využitím dat z World Bank Open Data (2019a) (HDP v PPS); World Bank Open Data (2019b) (HDP na obyvatele v PPS); World Bank Open Data (2019c) (populace v produktivním věku 15–64 let); World Bank Open Data (2019d) (vojenské výdaje); World Bank Open Data (2019e) (vojenský personál) a United Nations Development Programme (2019) (HDI).

Pro přehlednost jsou tučně uvedena data, která byla v daném roce a ukazateli nejvyšší.

Z tabulky výše lze odvodit celou řadu cenných informací. Zejména je na první pohled patrná mocenská predominance Alžírska a Maroka v regionu Maghribu. Alžírsko ve většině ukazatelů okupuje první příčku napříč zkoumaným obdobím, ba dokonce v některých případech doslova dominuje. Dlouhodobě nemá konkurenci například v celkovém HDP země (v paritě kupní síly). To je dáno zejména bohatými nalezišti ropy a zemního plynu. Těžba těchto dvou surovin tvoří kolem 40 % HDP země a přes 96 % veškerého exportu. Ropný sektor navíc v Alžírsku spravuje výhradně stát, který sám dle aktuálních potřeb kontroluje a koordinuje těžbu, vývoz, marketing, nové investice či celkovou vizi ropné politiky v zemi. Reálně se na ropné politice podílí takřka pouze prezident Bouteflika, ministr pro energetiku a ředitel alžírské ropné společnosti Sonatrach. Není také bez zajímavosti, že ropné bohatství bylo vždy vnímáno v Alžírsku jako symbol suverenity a nezávislosti země, jelikož právě díky této strategické surovině je klíčovým partnerem celé řady zemí zejména na evropském kontinentě a členem vlivné ropné mezinárodní organizace OPEC, díky čemuž získává slovo Alžírska v mezinárodním prostředí na váze (Layachi 2013: 22–25).

Na stranu druhou, jak Layachi dodává (2013: 15), přílišná závislost na nerostném bohatství má svá rizika. Ekonomická situace Alžírska je přímo napojená na globální ceny ropy a zemního plynu a jakékoli výraznější zakolísání cen se ihned promítne do rozpočtu země. Vláda se navíc nezdráhá využívat obrovské zisky z prodeje ropy k navyšování sociálního blahobytu svých občanů, díky čemuž získává jejich loajalitu a udržuje tím v zemi relativní¹² stabilitu. Tato taktika se ukázala úspěšná i během tzv. arabského jara v roce 2011, kdy vláda „napumpovala“ do ekonomiky země odhadem 280 miliard dolarů, aby se vyhnula osudu mnohých jiných arabských zemí. Je tak zřejmé, že kolaps cen ropy na světových trzích by znamenal pro alžírskou ekonomiku katastrofu a elementární ohrožení stability země.

---

¹² O skutečné stabilitě se v případě Alžírska hovořit nedá. Protesty jsou v zemi na denním pořádku, protestující během nich dávají najevo svou frustraci z každodenních problémů s kvalitou pitné vody, cenou bydlení, či nezaměstnaností (Layachi 2013: 18).

Podobně dominantní postavení jako v celkové hodnotě HDP (v paritě kupní síly) má Alžírsko v regionu Maghribu v otázce vojenských výdajů. Na armádu vynakládá dlouhodobě nejvíce, avšak od roku 2008 investuje do armády dokonce více, než všechny ostatní země regionu dohromady. Vzhledem k tomu, že zároveň disponuje nepočtenější armádou v Maghribu, není pochyb o tom, že v otázce vojenské nemá v regionu konkurenci. To si může samozřejmě dovolit zejména díky výše zmíněných ziskům z exportu strategických surovin. Faktorů, proč Alžírsko cítí potřebu takto masivně investovat do armády, je hned několik. Allouche (2016) považuje za nejdůležitější faktor snahu zastrašit Maroko, které si takové výdaje jednoduše nemůže dovolit, a jednoznačně tak mocensky svého jediného relevantního rivala v regionu převýšit. Na armádu vynakládá podle autora dokonce nejvíce z celé Afriky, když v roce 2013 jako první překonalo hranici 10 miliard dolarů. V posledních letech Alžírsko podepsalo celou řadu dohod s cílem modernizovat svůj vojenský arsenál, přičemž nejvýznamnějších obchodů bylo dosaženo s Ruskou federací v oblasti letectva. Dalším důvodem pro takové aktivity je i komplikovaná bezpečnostní situace v Alžírsku samotném. V zemi dlouhodobě operují nejrůznější odnože teroristických organizací, které mají na svědomí jen od roku 2001 do roku 2011 alarmujících 938 teroristických útoků (Ammour 2012: 4). Ke zvláště významným patří kupříkladu Al-Káida v islámském Maghribu (anglicky *Al-Qaeda in the Islamic Maghreb*, AQIM), která je schopna kontrolovat i rozsáhlá území Sahary na jihu země a představovat tak bezprostřední hrozbu pro alžírský ropný průmysl nacházející se především v těchto oblastech. Ammour (2012: 5) tak dokonce pochybuje, že je alžírská vláda schopná – navzdory síle své armády – efektivně kontrolovat celé své území.

S oběma faktory pak souvisí také velikost populace v produktivním věku, díky které má Alžírsko dostatečně širokou základnu pracovní síly pro nejvyšší celkové HDP země i svou početnou armádu. V posledních letech se Alžírsku také podařilo přeskočit Libyi i Tunisko a stát se státem s nejvyšším indexem lidského rozvoje v Maghribu. V dnešní době tak zaostává pouze v HDP na obyvatele (v

paritě kupní síly), kde však – na rozdíl od stále ještě vedoucí Libye – stabilně posiluje a dá se předpokládat, že je otázkou jednotek let, než ovládne i tento ukazatel.

Celkově tak není pochyb o tom, že je to právě Alžírsko, které je mocenským lídrem regionu Maghribu. Kombinuje v sobě na regionální poměry početnou populační základnu, nebývale rozsáhlé nerostné bohatství i ekonomickou a vojenskou sílu, tedy součet vlastností, kterými se nemůže pyšnit žádná jiná země v Maghribu.

Jediným státem Maghribu, který dokáže Alžírsku alespoň částečně konkurovat, je Maroko. Ačkoli samo o sobě nevévodí v žádném ze zvolených ukazatelů, je v některých minimálně schopno Alžírsku zdatně sekundovat. Typickým příkladem je populační základna, kde se s více než 20 miliony obyvatel v produktivním věku 15–64 let drží jen těsně za Alžírskem. Navíc se Maroko těší i poměrně příznivé demografické situaci, kdy – podobně jako v Alžírsku – početnost celkové populace i populace v produktivním věku 15–64 let neustále roste. Podle některých odhadů by se tak Maroko mohlo dostat v roce 2050 až na necelých 50 milionů obyvatel (World Population Review 2018). Dokáže-li marocká vláda uspokojit potřeby tak široké populační základny a využít její ekonomický či vojenský potenciál, otevírá se pro Maroko šance dále mocensky růst a i nadále tak sekundovat Alžírsku.

Početná populace je logickým základem pro početnou armádu, a tak i v tomto ohledu je Maroko schopné Alžírsku konkurovat. V aktivní službě má přibližně o čtvrtinu méně vojáků, nicméně i tak se velikosti alžírské armády blíží z celého regionu jednoznačně nejvíce. Avšak oproti Alžírsku jsou vojenské výdaje Maroka v roce 2016 zhruba třetinové, zatímco v předchozích měřených letech 2008 a 2000 oscilují mezi 40 % a 60 % alžírských výdajů, a tak jsou pochopitelně i marocká vojenská technika a vybavení dlouhodobě o poznání méně vyspělá než u marockého rivala (Bazza 2018). Maroko si tento svůj deficit uvědomuje, a tak v zápalu regionální rivality s Alžírskem výdaje na armádu rok

co rok rostou, přičemž v posledních letech se investují nemalé částky do její modernizace. North Africa Post (2017) uvádí, že Maroko bylo mezi lety 2011 a 2015 druhým největším importérem zbraní na africkém kontinentě, jen v těsném závěsu za Alžírskem. Zajímavé je ale v tomto srovnání fakt, že Alžírsku v témže období klesl import vojenského arsenálu o 18 %, zatímco marocký import narostl o celých 528 %, přičemž hlavním dodavatelem byly Spojené státy americké. Mocenské soupeření s Alžírskem však není jediným důvodem marockých investic do armády. Jednak je dlouhodobě vojensky přítomno na území Západní Sahary, nicméně podobně jako zbytek regionu je také stíženo stále přítomnou teroristickou hrozbou. Bennis (2017) uvádí, že mezi lety 2002 a 2017 Maroko zhatilo na 341 teroristických útoků na svém území a zlikvidovalo 167 teroristických buněk, z nichž 46 patřilo Islámskému státu (anglicky *Islamic State*, ISIS).

V celkovém HDP (v paritě kupní síly) i HDP na obyvatele (v paritě kupní síly) je Maroko dlouhodobě v porovnání s Alžírskem na přibližně polovičních hodnotách. To je dáno zejména tím, že Maroko nedisponuje významnějšími zásobami strategických surovin jako je ropa nebo zemní plyn, které by dokázaly pozvednout tyto ukazatele podobně jako v případě Alžírska. Ze stejného důvodu nedosahuje ani marocké HDI alžírských hodnot. Marocká vláda si jednoduše nemůže dovolit takový sociální blahobyť, který z ropných zisků poskytuje alžírská vláda. Podle Nordea Trade (2019a) stále poměrně velké procento HDP Maroka tvoří zemědělský sektor (14,8 % v roce 2017), zatímco průmysl se podílel na celkovém HDP v témže roce ani ne 30 %. Z nerostných surovin Maroko disponuje pouze významnějšími zásobami fosfátů, většinu průmyslového sektoru tak tvoří stále textilní nebo potravinářský průmysl. Zbytek (55 % v roce 2017) tvoří služby, kde dominuje turistický ruch, který každoročně narůstá a představuje tak do budoucna potenciálně velmi významný zdroj příjmů pro marocký státní rozpočet. Růst turistického ruchu je však přímo závislý na bezpečnostní situaci v zemi, a tak jde o další argument, kterým lze vysvětlit výše diskutované navyšování investic do armády.

Budeme-li vycházet z Lemkeho aplikace teorie přesunu moci na regionální hierarchie (viz podkapitola 1.1.1 v teoretické části), musí národní moc vyzyvatelského státu dosahovat minimálně 70 % národní moci dominantního státu v daném regionu, má-li být tento vyzyvatelský stát dostatečně sebevědomý a schopný, aby zpochybnil pozici dominantního aktéra a ozbrojený konflikt se stal reálnou možností pro řešení mocenského pnutí. Maroko však ve většině zkoumaných ukazatelů této hodnoty nedosahuje. Konkrétně se v roce 2016¹³ jednalo o celkové HDP v paritě kupní síly (46 %), HDP na obyvatele v paritě kupní síly (52 %) a celkových vojenských výdajů (32 %). Nepoměrně nižší je také HDI, které se však jako koeficient procentuálně těžko porovnává (např. v roce 2016 dosahovalo v případě Alžírsku koeficientu 0,752, zatímco u Maroka pouhých 0,662, což ho řadí na předposlední místo v Maghribu za Libyi, Alžírsko i Tunisko). Jedinými dvěma ukazateli, kde se Maroko pohybuje nad 70 % hranicí vůči alžírským hodnotám, je početnost vojenského personálu a populace. V roce 2016¹⁴ vojenský personál dosahoval 77 % alžírského personálu, přičemž v porovnání populační základny v produktivním věku 15–64 let dokonce 88 %. Ve zkratce se tak dá říci, že hlavním deficitem Maroka vůči Alžírsku jsou ekonomické kapacity, které nedovolují Maroku vydržovat silnější armádu, ani investovat do vyšší životní úrovně svého obyvatelstva. Naopak Alžírsku sekunduje ve velikosti populace, a tak si může dovolit i podobně početný vojenský personál.

Toto zjištění je empirickým důkazem, proč nejsme i přes dlouholetou rivalitu a občasné vyhrocení vzájemných vztahů svědky eskalace do takové míry, že by došlo k přímé vojenské konfrontaci. Jak vysvětluje teorie přesunu moci (viz

---

¹³ V obou dřívějších sledovaných letech (2000 a 2008) se ukazatele národní moci u Maroka pohybovaly ve srovnání s Alžírskem na podobných procentuálních hodnotách (+/- 10 %), a tak není nutné je blíže porovnávat. Jedinou výjimku tvoří vojenské výdaje, kde Alžírsko v posledních letech zvýrazňuje svou dominanci. Maroko v tomto ukazateli dosahovalo v roce 2000 47 % alžírských vojenských výdajů, v roce 2008 57 % alžírských vojenských výdajů a konečně v roce 2016 pouhých 32 % (viz tabulka výše).

¹⁴ passim

podkapitola 1.1.2), potenciálně vyzyvatelský stát (Maroko) si uvědomuje svůj mocenský deficit vůči dominantnímu aktérovi v regionu Maghribu (Alžírsko), tím i svou pozici v regionální hierarchii, a na přímou vojenskou konfrontaci si zkrátka nevěří. Alžírsko si je své pozice dominantního aktéra taktéž vědomo, stejně jako mocenských ambicí Maroka, a tak nejen, že se snaží svou pozici udržet, ale navíc aktivně usiluje o další posilování v jednotlivých ukazatelích (viz výrazné navyšování výdajů na armádu). Zároveň si ale také přímou vojenskou konfrontaci nemůže dovolit, jelikož si uvědomuje sílu marockých spojenců (např. již zmíněná intenzivní vojenská spolupráce Maroka s USA). Přímý vojenský konflikt by tak pro obě strany znamenal spíše enormní náklady a v konečném důsledku i ústup ze současných mocenských pozic nejen v Maghribu, ale i v širším kontextu kontinentu Afriky. A jelikož ani jeden aktér nevidí v přímém vojenském konfliktu relativní – natož absolutní zisky – nejsme takového konfliktu svědky. Detailněji budou tyto argumenty rozpracovány v následujících kapitolách.

Jediným, kdo by kromě Maroka mohl teoreticky ohrožovat pozici Alžírska v regionu Maghribu, je Libye. Ve dvou sledovaných ukazatelích dokonce dokázala opakovaně překonat Alžírsko a vévodit v těchto oblastech regionu, a to v indexu lidského rozvoje a HDP na obyvatele (v paritě kupní síly). Hlavním problémem posledních let je však situace uvnitř země, kde občanská válka mezi znepřátelenými frakcemi paralyzuje jakékoli mocenské ambice Libye v regionu. Nordea Trade (2019b) odhaduje, že ekonomika země je závislá na produkci ropy ještě více než Alžírsko, když tvoří 98 % hodnoty exportu a přibližně 70 % HDP země. Ropné zásoby navíc patří k vůbec největším v celé Africe a ve světovém měřítku zaujímají devátou příčku, a to ačkoli ještě celá řada potenciálních nalezišť není plně prozkoumána. Právě ropné zisky jsou hlavním faktorem, proč mohla Libye ve dvou výše zmíněných ukazatelích konkurovat Alžírsku.

Zatímco před začátkem občanské války v roce 2011 Libye produkovala 3 milionů barelů ropy denně, dnes se nepohybuje ani na třetině této hodnoty. To je dáno samozřejmě chaotickou situací v zemi a častými krádežemi ropy, které

podle některých zdrojů stojí Libyi okolo 750 milionů dolarů ročně (Arab News 2018). V důsledku této situace tak Libye zaznamenala v roce 2016 výrazný pád oproti předválečnému sledovanému roku 2008 v oblasti celkového HDP (v paritě kupní síly) i HDP na obyvatele (v paritě kupní síly), a to téměř na polovinu. O část zisků z ropy zeštíhlený státní rozpočet se navíc potýká s vynucenými navýšeními výdajů na armádu, které mezi posledními dvěma sledovanými roky 2008 a 2016 stouply více než trojnásobně. Zemi navíc trápí emigrace obyvatel, kterým není vláda schopna zajistit základní statky a elementární stabilitu země. Ani v případě vyřešení vnitropolitické a bezpečnostní situace však nemá Libye šanci plně konkurovat v regionálním měřítku Alžírsku či Maroku. Její populační základna v produktivním věku 15–64 let totiž dosahuje dle tabulky výše pouze 4,2 milionů, tedy přibližně šestiny alžírské či marocké populace v produktivním věku, a výrazně tak limituje lidský i ekonomický potenciál země.

Tunisko a Mauretánie hrají v mocenské hierarchii Maghribu spíše okrajovou roli. Tunisku se sice daří v HDP na obyvatele (v paritě kupní síly) i HDI dosahovat podobných hodnot jako Alžírsku, celkový objem ekonomiky je však mnohonásobně menší. To je dáno i tím, že Tunisko nedisponuje významnějšími nalezišti strategických surovin, ropy produkuje například pouze kolem 44 000 barelů za den, což představuje pouhá 4 % alžírské produkce (Amara 2017). I populačně značně zaostává, když v produktivním věku 15–64 let se nacházelo v roce 2016 necelých 8 milionů obyvatel Tuniska, zatímco Alžírsko v tomtéž roce registrovalo 26,4 milionů občanů v tomto věkovém rozpětí a Maroko 23,2 milionů. Všechna zmíněná data se samozřejmě promítají i do – ve srovnání se svými sousedy – omezené velikosti tuniské armády. Mauretánie je na tom ve všech ukazatelích napříč sledovanými roky ještě o poznání hůře, a tak hraje v mocenské hierarchii Maghribu jednoznačně nejmarginalnější roli ze všech zkoumaných zemí.

2.2 Bilaterální vztahy Alžírsko a Maroka

I přes skutečnost, že časově je téma této práce vymezeno na vývoj alžírsko-marockého mocenského soupeření od roku 1999 do roku 2018, je nutné se alespoň ve stručnosti pro pochopení kontextu vrátit k vývoji vzájemných vztahů v předcházejících dekadách a nalézt původ vzájemné rivality a nedůvěry. Historie alžírsko-marocké rivality je podobně dlouhá jako nezávislost obou zemí na evropských koloniálních mocnostech, ačkoli ještě na přelomu 50. a 60. let 20. století nic nenasvědčovalo tomu, že bude svět svědkem více než půlstoletí trvající vzájemné animozity. Bylo to totiž právě Maroko, které neváhalo aktivně podpořit snahy alžírských secesionistů proti francouzské nadvládě, když poskytlo zázemí alžírským silám a azyl uprchlíkům prchajících před probíhající válkou za nezávislost. V jeden moment dokonce Maroko odmítlo nabídku Francie na omezení podpory alžírským ozbrojeným složkám výměnou za získání dvou měst na alžírsko-marocké hranici (Lounnas – Messari 2018: 5). Z dnešního pohledu si takovou situaci a projevení solidarity je jen velmi těžké představit.

Idea integrace regionu se dokonce otiskla i do ústav některých států Maghribu (Tunisko 1959, Maroko 1962 a Alžírsko 1962). Došlo i k několika setkáním, kupříkladu ministrů zahraničí (Rabat 1963), ministrů financí (Tunis 1964) či spolupráci s Ekonomickou komisí OSN pro Afriku (anglicky *United Nations Economic Commission for Africa*, UNECA), která doporučila zemím Maghribu koordinovat své investice do průmyslu tak, aby nedocházelo k podpoře stejných odvětví (Aghrout – Sutton 1990: 115–116).

Konfliktní potenciál mezi Alžírskem a Marokem však na sebe nenechal dlouho čekat a záhy zhatil veškeré snahy nejen o vzájemnou spolupráci, ale taktéž o integraci Maghribu jako celku. Primárním předmětem sporu se stala společná hranice, která byla zděděna po francouzské koloniální nadvládě, kdy Francouzi vytvořili umělou hranici v rámci svého koloniálního impéria mezi francouzským Alžírskem a francouzským protektorátem v Maroku bez ohledu na etnickou příslušnost populace žijící v pohraničních oblastech (Zoubir 2000: 45). Když tak

například marocký král Hassan II. žádal v roce 1963 na základě historické podoby hranic po alžírských autoritách pohraniční města Tindúf a Bešár, byl brzy důrazně odmítnut se slovy, že Alžírsko je teritoriálně nedělitelné (Lounnas – Messari 2018: 6). Jak tito autoři také uvádějí, eskalace hraničních sporů za několik měsíců vyústila v tzv. písečnou válku. Ačkoli se Maroku podařilo postoupit hlouběji na alžírské území, když kontrolovalo města Hásí Bajdá, Tindžúb a oblasti okolo Tindúfu, ve válečné zisky tuto převahu využít nedokázalo. Mezinárodní společenství stálo spíše za Alžírskem a s pomocí Africké unie bylo dosaženo příměří, kde obě strany odsouhlasily obnovení předválečného *statu quo*, stažení vojsk na svá území a propuštění válečných zajatců. Ačkoli tato válka trvala necelý měsíc, představuje nejintenzivnější vyhocení vzájemných sporů až do dnešních dní, a lze se domnívat, že právě tato válka se stala hlavním zdrojem nedůvěry a rivality mezi Alžírskem a Marokem, tedy faktorů, které i dnes zásadně limitují nejen vzájemnou spolupráci, ale také elementární ochotu nacházet v klíčových otázkách kompromis.

Otázka hranic byla nakonec vyřešena dohodou podepsanou roku 1972, kdy se Maroko vzdalo historických nároků na Bešár a Tindúf. Ač se na první pohled mohlo zdát, že rozkvětu vzájemných vztahů nic nebrání a nevyhnutně se blíží období stability a spolupráce, opak byl pravdou. Obě země se totiž zrodily do studenoválečného bipolárního světa a izraelsko-palestinského konfliktu, tedy do událostí, ke kterým musely – ať už z důvodu prostého členství v mezinárodním prostředí, anebo protože byly součástí islámského světa, pro který byl a je osud Palestiny velmi sensitivním tématem – zaujmout určité stanovisko. Jak si všimají Lounnas a Messari (2018: 7), alžírská republika se socialistickým ekonomickým systémem měla jednoznačně blíže k Sovětskému svazu a v regionu Blízkého východu k nássirovskému Egyptu či Sýrii a Iráku. V otázce izraelsko-palestinského konfliktu tak zastávala ty nejradikálnější propalestinské postoje. Na druhou stranu Maroko se svou konzervativní monarchií a relativně liberální ekonomickou orientací mělo v bipolárním světě přirozeně blíže ke Spojeným státům americkým a na Blízkém východě k Saúdské Arábii. Jako dominantně

muslimská země samozřejmě nemohlo být proizraelsky orientované, nicméně řadilo se vždy do umírněnějšího tábora hlásícího se k myšlence kompromisního řešení sporu mezi Izraelci a Palestinci. Ač byly Alžírsko i Maroko členy Hnutí nezúčastněných států, nedokázaly stát zcela mimo bipolární konflikt. Výše popsané odlišné postoje tak ještě přispěly k vytvoření vzájemné animozity, která trvá dodnes.

Posledním zásadním faktorem, na kterém se vybuďovala alžírsko-marocká rivalita a který dodnes determinuje podobu vzájemných vztahů, je status území Západní Sahary. Ačkoli se na první pohled jeví jako obrovská prázdná poušť, skrývá v sobě Západní Sahara ve skutečnosti světově významné zásoby fosfátů a dalších přírodních zdrojů jako je železo, titan či vanad. Přibližně 700 kilometrů dlouhé pobřeží Atlantského oceánu zase představuje jedny z nejbohatších rybářských vod světa (Zoubir 2007: 158). To dělá ze Západní Sahary strategicky důležité území, do nějž sousední a v regionu Maghribu nejmočnější dvě země Alžírsko a Maroko projektují své zájmy.

Celý příběh začal roku 1975, do kterého území Západní Sahary kontrolovalo Španělsko (pod označením Španělská Sahara). Právě v říjnu roku 1975 zorganizovala marocká vláda mírový pochod, který vešel do historie pod názvem Zelený pochod (anglicky *Green March*), během nějž napochodovalo na 350 000 marockých občanů v doprovodu armády na území Západní Sahary s cílem deklarovat na základě historických nároků marockou přítomnost. Španělské síly se stáhly, v Madridu byla podepsána dohoda a Maroko fakticky Západní Saharu ovládlo (Stora 2003: 24). Alžírsko na tuto novou skutečnost zareagovalo jako aspirant na regionální dominanci. Jak uvádí Lounnas a Messari (2018: 7), alžírská armáda nedala větší prostor hlasům, které volaly po kompromisním řešení¹⁵, a naprosto pragmaticky odmítla jakoukoli formu uznání nově nabytého marockého území. S vidinou vytvoření jakéhosi loutkového státu, který zajistí

---

¹⁵ Není bez zajímavosti, že hlavním stoupencem myšlenky kompromisního řešení sporného území Západní Sahary nebyl nikdo jiný než dnešní alžírský prezident (a tehdejší ministr zahraničních věcí) Bouteflika (Stora 2003: 25).

Alžírsku strategický přístup k Atlantskému oceánu i nerostnému bohatství Západní Sahary, vyslovila nakonec alžírská vláda veřejnou podporu povstaleckému hnutí Polisario, které usilovalo a dodnes usiluje a vymanění Západní Sahary z područí Maroka a vytvoření nezávislého státu Saharská arabská demokratická republika. Vše vyvrcholilo krátkým, avšak přímým ozbrojeným konfliktem Maroka proti Alžírsku a hnutí Polisario na začátku roku 1976. Následně se Alžírsko omezilo na pouhou vojenskou a diplomatickou podporu Polisaria, které tak bylo nuceno přejít na guerillovou válku (Stora 2003: 25).

Vyústěním celého konfliktu mělo být v roce 1991 referendum v Západní Sahaře pořádané OSN. Maroko, ze strachu z výsledku, však přišlo se zdržovací taktikou, která umožnila neustálé odkládání referenda, přičemž ustát tlak světového společenství pomáhali Maroku vlivní spojenci v podobě USA a Francie, kteří se proti zdržovací taktice nikterak nevymezovali (Zoubir 2007: 162–163). Situace je tak nadále patová, když Maroko nedisponuje vojenskou ani diplomatickou silou definitivně anektovat území Západní Sahary a Alžírsko pro změnu nechce riskovat nákladný dlouhotrvající přímý konflikt s Marokem, za kterým stojí řádově silnější světové mocnosti. Z tohoto důvodu je Západní Sahara zásadní proměnnou ve vztazích Alžírska a Maroka do dnešních dní, když blokuje intenzivnější rozvinutí vzájemné spolupráce obou zemí i celého Maghribu, jak bude podrobněji rozebráno v následujících kapitolách.

2.2.1 Přelom tisíciletí jako symbol naděje na změnu?

Konec 20 století, respektive konkrétně rok 1999, přinesl do alžírsko-marockých vztahů naději na odbourání vzájemné animozity. Alžírsko se vypořádávalo s důsledky občanské války ¹⁶ a novým prezidentem byl zvolen

---

¹⁶ Občanská válka (1992–2002) představovala pro Alžírsko nejkrvavější období od nabytí nezávislosti. Vzešla v širším kontextu z liberalizačních reforem z roku 1989, které umožnily

Abdalazíz Bouteflika, tedy muž, který už mnohem dříve zastával funkci ministra zahraničí a – jak již bylo zmíněno v úvodu podkapitoly 2.2 – v otázce Západní Sahary a společné alžírsko-marocké hranice prosazoval v roce 1975 vstřícnější kompromisní řešení. I v Maroku v roce 1999 došlo k zásadní změně ve vedení země, když krále Hassana II. nahradil po jeho smrti syn Muhammad VI. Nový marocký král se ujal vlády již ve svých 35 letech, profiloval se od počátku jako progresivní moderní vládce a například už během studia se ve své doktorské práci zabývající se regionem Maghribu zmiňoval o nutnosti oprostít se od historických křivd a vstoupit na cestu integrace regionu s cílem vytvořit provázaný celek, který bude dostatečně schopný na to, aby napravit nastavení pravidel vzájemného obchodu s Evropskou unií, které považoval za nevýhodné pro Maroko i celý Maghrib (Lounnas – Messari 2018: 16). Taková idea Maghribu samozřejmě nebyla možná bez intenzivního dialogu mezi dvěma nejvlivnějšími zeměmi regionu – Marokem a Alžírskem –, což si tehdejší marocký princ a budoucí král jistě uvědomoval. Vezmeme-li tyto skutečnosti v potaz, není se čemu divit, že se začala množit symbolická gesta vstřícnosti a region pocítil naději na změnu poměrů mezi dvěma vůdčími zeměmi.

Jak však zmiňuje Stora (2003: 17), už Hassan II. před svou náhlou smrtí zaslal v dubnu 1999 dlouhý gratulační dopis novému alžírskému prezidentovi Bouteflikovi, kde zdůrazňoval společný antikoloniální sentiment a vzájemnou spolupráci v dobách boje proti francouzské nadvládě. Bouteflika zareagoval v podobném duchu a taktéž nešeřil vděkem při vzpomnutí na pozitivní roli

---

mimo jiné narušení monopolu vládnoucí FLN (anglicky *National Liberation Front*) a vznik pluralitního politického systému. Masové popularity se na úkor FLN začaly těšit různé islámské organizace, což vládnoucí představitele a zejména armádu začalo před blížícími se volbami v roce 1992 znepokojovat. Situace zašla tak daleko, že volby byly zrušeny a islámské síly začaly s vládou, armádou a sekulárními elitami bojovat (Kaye et al. 2008: 126).

Brutální vnitrostátní konflikt si vyžádal během 10 let svého trvání na 200 000 obětí a vyústil v roce 1999 ve zvolení Abdalazíze Boutefliky prezidentem, kterému se po několika letech podařilo islámské síly potlačit (Kristianasen 2009). Země se tak mohla znovu stabilizovat a vrátit na mezinárodní scénu jako sebevědomý dominantní stát Maghribu.

Maroka v alžírském boji za nezávislost. Když pak v létě téhož roku Hassan II. zemřel, neváhal se Bouteflika dokonce osobně zúčastnit jeho pohřbu a v Alžírsku vyhlásit třídní státní smutek (CNN 1999). V Maroku se spustil 40 dní trvající státní smutek za zemřelého krále, během kterého se začal připravovat bilaterální alžírsko-marocký summit, který sliboval nastartování konkrétních kroků k postupnému navázání vzájemné spolupráce. Ten se však nikdy neuskutečnil, jelikož jeho přípravy narušila vnitropolitická situace v Alžírsku. Prezident Bouteflika se na domácí scéně stále potýkal s občanskou válkou a obvinil Maroko z toho, že poskytlo na svých vojenských základnách útočiště členům Ozbrojené islámské skupiny (anglicky *Armed Islamic Group*, GIA), kteří měli na svědomí masakry v západním Alžírsku a které Alžírsko považovalo za teroristy (Migdalovitz 2000: 4). K tomu přidal obvinění Maroka z exportu drog přes hranice na území Alžírska, což stejně jako předchozí obvinění nový marocký král Muhammad VI. razantně odmítl (BBC 1999). Bouteflika se sice okamžitě nechal slyšet, že jeho výroky nebyly správně pochopeny a opětovně se zavázal ke snaze nalézt nové komunikační kanály s Marokem, nicméně jakmile to vnitropolitická situace žádala, znovu zopakoval již jednou vyřčená slova o marockých drogách, které ničí alžírskou mládež (Migdalovitz 2000: 5), a pomalu se začalo ukazovat, že předpovědi o světlých zítřcích plných spolupráce byly přeci jen příliš optimistické a prolamování ledů ve vzájemných vztazích bude mnohem složitější, než se na první pohled mohlo zdát.

Během prvních let nového tisíciletí ještě proběhlo několik recipročních návštěv celé řady vysokých státních představitelů, což vyvrcholilo oficiální státní návštěvou Alžírska Muhammadem VI. Jediným výraznějším konkrétním výstupem z tohoto oteplení vzájemných vztahů však bylo oboustranné zrušení vízové povinnosti (Lounnas – Messari 2018: 10). Dědictví minulého století, jako například zavřená společná pozemní hranice, přetrvalo. Ani v otázce Západní Sahary k zásadním posunům nedošlo a obě strany se vrátily k nekonečnému vzájemnému osočování z leccého. Jako příklad zde může posloužit v Alžírsku hojně medializovaná událost z alžírsko-marocké hranice, kde celníci údajně

zabavili na 80 kilogramů TNT pocházejícího z Maroka nebo slova prezidenta Boutefliky o tom, že společnou hranici není třeba otevírat, jelikož Alžířané naleznou v Maroku pouze nekvalitní zboží (Stora 2003: 28–30).

Proč přes počáteční bratrské deklarace obou stran nepřinesl začátek tisíciletí výraznější oteplení vzájemných vztahů, je otázka, na kterou neexistuje jednoznačná odpověď. Optikou teorie přesunu moci se lze domnívat, že zatímco Maroko – ztělesněné do osoby krále Muhammada VI. – bylo minimálně v tomto období hnáno představou, že vzájemná spolupráce mu přinese více než vyživování dalších rozbrojů. Maroko bylo dle všeho ochotno hrát roli loajálního partnera přeci jen silnějšímu Alžírsku a mohlo doufat, že čím užší spolupráce bude, tím spíše se Alžírsko vzdá podpory Polisaria a hlavní problém bránící definitivnímu získání Západní Sahary tak zmizí.

Na stranu druhou to byla alžírská strana, která na přelomu tisíciletí spíše hýřila vzletnými deklaracemi o alžírsko-marockém bratrství, aby je vzápětí negovala prvoplánovými obviněními. Toto výrazně kontrastní vystupování se dá vysvětlit tím, že Alžírsko se jako dominantní aktér regionu stále potýkalo na přelomu tisíciletí s občanskou válkou a jistou mezinárodní izolací, a tak prezident Bouteflika umě využil očekávání na změnu alžírsko-marockých poměrů plynoucích z nástupu nových nejvyšších představitelů obou zemí a pomocí oněch vzletných frází ukázal světu i Maroku přívětivější tvář. Jak si však všimla i marocká média (Stora 2003: 29–30), tlak alžírských armádních velitelů na prezidenta byl obrovský, a navíc i sám Bouteflika potřeboval na domácí scéně nepřítele, který by se dal obvinít ze zodpovědnosti za četné domácí problémy Alžírsku, drogami počínaje a vnitrostátní bezpečností konče. A pro tuto roli se nehodil i vzhledem k historickým křivdám nikdo lépe než právě Maroko.

2.2.2 Prohlubování vzájemné animozity v novém tisíciletí

Jak už naznačila předchozí podkapitola, resp. přelom tisíciletí, alžírsko-marocké vztahy fungují ve 21. století zejména podle principu akce a reakce. Těžko bychom hledali provokativní čin či pouhý výrok jakéhokoli vyššího představitele té či oné strany, který by zůstal bez odezvy podobného ražení ze strany opačné. Zpravidla se však jedná o nekonečné diplomatické přestřelky bez další eskalace do přímého ozbrojeného střetu. Je však třeba mít na mysli, že jsou to právě tyto drobné události, které krůček za krůčkem prohlubují již velmi hlubokou propast, která stojí mezi oběma zeměmi a vzájemným porozuměním. Tato podkapitola se tak pokusí zmínit některá významnější témata, která do tohoto procesu podkopávání vzájemně vstřícnějších zítřků zasahují a *de facto* determinují vztahy budoucí.

Jednou z klíčových proměnných bilaterálních vztahů Alžírsko a Maroka je status území Západní Sahary. Alžírské politické špičky lpí na nahlížení na konflikt o Západní Saharu jako na dekolonizační problém, který může vyřešit jedině OSN a nikoli jednání zástupců Maroka a Alžírsko (Charef 2018). Nelze však téma Západní Sahary vyloučit z bilaterálních vztahů těchto zemí, jelikož jsou v něm obě země přímo či nepřímo angažované (Maroko nárokovaním si území Západní Sahary a Alžírsko veřejně známou diplomatickou i materiální podporou hnutí Polisario) a bez posunů v jejich postojích není řešení na obzoru. Nejvýraznějším rokem ve sledovaném období byl rok 2007, kdy Maroko vypracovalo komplexní návrh nazvaný Marocká iniciativa pro vyjednání autonomního statusu pro saharský region¹⁷ (anglicky *Moroccan Initiative for Negotiating an Autonomy Statute for the Sahara Region*), dle kterého mělo být území Západní Sahary

---

¹⁷ Návrh počítal s autonomií po vzoru Španělska a sliboval respektování kulturní identity tamních populací, lokální vládu i parlament s vymezenými pravomocemi dle marocké ústavy. Po přidružení k Maroku mělo také proběhnout lokální i národní referendum pro potvrzení autonomního statusu Západní Sahary, po kterých měla následovat repatriace, odzbrojení, demobilizace a reintegrace ozbrojených složek, které se nacházejí mimo území Západní Sahary (Morocco World Affairs 2018).

autonomní oblastí v rámci suverénního Maroka, čímž by bylo dosaženo kompromisu mezi všemi stranami sporu a mezinárodním společenstvím, přičemž Alžírskem i hnutím Polisario požadované referendum by neproběhlo. Král Muhammad VI. nechal vytvořit Královskou poradní radu pro záležitosti Sahary (anglicky *Royal Advisory Council for Saharan Affairs*), jejímž úkolem bylo objíždět země mezinárodního společenství a přesvědčovat je o výhodách navrhovaného řešení (Morocco World News 2018).

Marocká aktivita nakonec přinesla intenzivní jednání se zástupci hnutí Polisario, Alžírsko a Mauretánie, přičemž zprostředkovatelem se stala OSN. I přes čtyři kola jednání však nebylo dosaženo žádného výsledku, když se zástupci všech stran nedokázali shodnout zejména na kompetencích jednotlivých orgánů, které měly vzniknout pro správu nového autonomního území v rámci Maroka, a dalších administrativních otázkách (UN News 2008). I přes intenzivní snahy OSN, kompromisního řešení dosaženo nebylo a situace v Západní Sahaře tak zůstává až do dnešních dní v podobě jakéhosi zamrzlého konfliktu, kde se tu a tam objeví protesty či provokace stoupců hnutí Polisario se slovní podporou Alžírsko, které jsou však dříve či později Marokem umlčeny a na celkový vývoj konfliktu, kromě neutuchajícího živení vzájemné nesnášenlivosti, nemají zásadní vliv.

K největším protestům patří bezpochyby události z konce roku 2010, které se staly později součástí mozaiky složené z celé řady společenských bouří napříč islámským světem, které vešly do dějin pod názvem arabské jaro. Tehdy povstali proti marocké přítomnosti v Západní Sahaře lidé z uprchlického tábora Gdeim Izik, což bylo podle některých zdrojů (Ross 2012; Lamamra 2015) násilně umlčeno, desítky protestujících přišly o život a stovky byly uvězněny, přičemž někteří byli odsouzeni k trestu smrti či desítkám let za mřížemi. Druhý jmenovaný zdroj také hovoří o tom, že Maroko zablokovalo přístup zahraničním novinářům, aby zamezilo šíření marockých praktik do světa.

Dalšími příklady protestních či provokativních akcí může být například zablokování silnice u západosaharského města Dachla třemi ozbrojenými stoupenci hnutí Polisario během automobilového závodu *Desert Sahara Challenge* v lednu 2018, kde musely dokonce zasáhnout složky peacekeepingové mise OSN (The North Africa Post 2018). Oficiální tisková agentura částečně uznávané Saharské arabské demokratické republiky Sahara Press Service (2018) také pravidelně informuje o celé řadě protestů proti marocké přítomnosti, které zpravidla končí násilným potlačením marockými bezpečnostními složkami, jako kupříkladu ty z dubna 2017 v největším městě Západní Sahary Al-ʿAjúnu. Ze stejného roku lze uvést i protesty proti prozkoumávání pobřeží Západní Sahary ve snaze nalézt nová ropná naleziště (Western Sahara Resource Watch 2017).

Alžírsko opakovaně deklaruje, že bude hnutí Polisario udržovat dostatečně vyzbrojené na to, aby jeho porážka byla nemožná, zatímco Maroko trvá na svých územních nárocích (Khider 2018). Jak vyplývá z výše uvedeného i z názorů některých analytiků (Lounnas – Messari 2018: 12–16), v otázce Západní Sahary zůstávají Maroko, hnutí Polisario i Alžírsko ve svých postojích konzistentní a i přes četné deklarace o nutnosti tento spor v zájmu budoucnosti celého regionu vyřešit se nedá očekávat, že by se v dohledné na současném *statu quo* mělo něco zásadně měnit.

Další klíčovou proměnnou bilaterálních vztahů Maroka a Alžírka je společná pozemní hranice, která je již od 90. let 20. století zavřená. Její neprodyšnost je kromě přítomných armád posilována také výstavbou zdí na obou stranách. Jak uvádí například Lamin (2018), Maroko vystavělo v posledních letech podél hranice s Alžírskem na 100 km zdí, načež Alžírská strana zareagovala investicí do zdi vlastní, což dobře ilustruje současnou situaci a naději na otevření hranice. Je však nutné zmínit, že marocký král Muhammad VI. již nejdříve deklaroval ochotu vést s alžírskou stranou dialog o otevření hranice s cílem nastartovat oteplování vzájemných vztahů i ekonomickou výměnu přes otevřené hraniční přechody. Alžírská strana na tuto nabídku zareagovala v roce 2013 podmínkami, za kterých je ochotna hranici otevřít. Mezi ně patřil požadavek na zastavení

pošpiňování Alžírsku v marockých médiích, respektování pozice Alžírsku v otázce Západní Sahary (tedy že Alžírsko není součástí konfliktu a ten musí být vyřešen OSN, tzn. referendem) a zastavení pašování drog přes zavřenou hranici z Maroka do Alžírsku (viz vznesená obvinění v podkapitole 2.2.1) (Bennis 2018).

Vezmeme-li do úvahy již tolikrát zmíněnou neochotu obou stran ke kompromisu, není překvapující, že Alžírsko z těchto podmínek neustupuje a Maroko se jim nehodlá přizpůsobovat. Marocké volání po dialogu tak lze v tomto světle chápat spíše jako chytré vytváření dobré image na mezinárodní scéně s cílem vybudovat dojem o vstřícném a otevřeném Maroku a nepřátelském a nevládném Alžírsku. Tento názor koneckonců sdílí také například Charef (2018), který mimo jiné zmiňuje motivace obou stran k takovému přístupu. Podle něj je král Muhammad VI. otevření hranice nakloněný, jelikož by z něj Maroko minimálně v krátkodobém horizontu profitovalo rozhodně více než Alžírsko. Maroko totiž potřebuje nové trhy pro svůj export (textil či různorodý drobný průmysl) a otevřená hrance by také znamenala nový a nemalý přísun alžírských turistů. Na druhou stranu alžírské podniky by musely čelit konkurenci v podobě levného marockého zboží jak na domácím trhu, tak v případě exportu do Maroka. Alžírsku také vyhovuje bezpečnostní stránka věci, jelikož v současné situaci dokáže lépe kontrolovat již zmiňované pašování drog nebo přesuny islámských radikálů. Po vzniku Islámského státu se totiž do jeho řad přidaly tisíce Maročanů, jejichž pohybu přes alžírské území chce vláda zamezit (Ghiles 2017).

Kdo by se domníval, že vzájemná alžírsko-marocká nevraživost je otázkou výhradně politických elit, byl by na omylu. Politické dění se dostalo i do jinak apolitických sfér společnosti, jako je například sport. Jako důkaz může posloužit zápas z roku 2015 v rámci africké Ligy mistrů CAF (anglicky *Champions League CAF*), kdy se na alžírské půdě střetly marocký a alžírský fotbalový klub, což vyústilo v hromadné násilí mezi marockými fanoušky a alžírskou policií. Prezident alžírského klubu se dokonce v rozhovoru veřejně přihlásil k hrdé podpoře hnutí Polisario a Maročany označil za „Židy“. Marocká odplata na sebe

nenechala dlouho čekat, když maročí hackeři prolomili ochranu Ministerstva kultury Alžírsko a vyvěsili na jeho úvodní stránku heslo zdůrazňující marocké teritoriální nároky na území Západní Sahary (Boukhars 2018). Kromě jiného se pak rivalita přelila i do takové sféry, jako je vesmírný program. Jak si všimla některá média (Lamin 2017), Maroko na konci roku 2016 vypustilo s velkou slávou a s pomocí Francie na oběžnou dráhu svůj první satelit, kterým se snaží symbolicky konkurovat alžírskému vesmírnému programu. To má ve vesmíru už dokonce tři satelity a založilo vlastní vesmírnou agenturu, přičemž první satelit vypustilo na oběžnou dráhu už v roce 2000 s pomocí svého klíčového spojence – Ruské federace. Ačkoli by všechny satelity měly sloužit mírovým účelům, jako je zemědělský sektor nebo monitoring hrozeb přírodních katastrof, i tyto úspěchy jsou využívány pro vytváření dojmu silnějšího státu ve srovnání s rivalem.

Z nedávných změn v bilaterálních vztazích Alžírsko a Maroka je pak vhodné zmínit ještě dění z roku 2017, kdy Maroko odvolalo svého ambasadora v Alžíru poté, co alžírský ministr zahraničí Abdulkádir Missáhil obvinil Maroko z praní špinavých peněz pocházejících z pašování drog do subsaharské Afriky. Dle jeho slov marockým státem vlastněná letecká společnost Royal Air Maroc převáží drogy do subsaharské Afriky, kde je prostřednictvím investičních programů mění v čistý zisk. Maroko toto obvinění ihned kategoricky odmítlo a zareagovalo právě stažením svého ambasadora z Alžíru (Morocco World News 2017).

2.2.3 Potenciál vzájemné spolupráce

I přes celou řadu sensitivních otázek, které podkopávají vzájemnou důvěru, existuje stále mnoho faktorů, čistě pragmatických i například kulturních, jenž stále živí naději na změnu. Navzdory zjevné rigiditě, která z prohlášení nejvyšších státních představitelů Alžírsko často zaznívá, existuje i v alžírském prostředí podhoubí pro změnu přístupu ke sporům s Marokem. Toto podhoubí může dokládat například výsledek práce dua Lounnas – Messari (2018: 11–14), kteří zpovídali vysloužilé alžírské diplomaty, bývalé ministry zahraničí nebo jiné

vysoké státní úředníky, kteří se – již osvobození od tlaků, kterým čelili během vykonávání svých funkcí – vyslovili pro nutnost hledat kompromisu v zájmu rozkvětu nejen alžírsko-marockých vztahů, ale také rozvoje jejich ekonomik i celého regionu Maghribu.

Potenciál pro vzájemné sblížení se skrývá už v základních charakteristikách obou společností. Je totiž na čem stavět. Jak si všímá Mhidi (2017), oba národy pojí podobná historie, ztělesněná minimálně ve společném antikoloniálním sentimentu a sunnitském islámu, ke kterému se hlásí drtivá většina obou společností. Z toho vyplývá také nezpochybnitelná jazyková podobnost, kdy obě země používají specifickou kombinaci arabských dialektů, francouzštiny a berberštiny. Podobnosti pak prosakují celou společností a odráží se například i na architektuře či národní kuchyni. Zjevná je také podobná geografická poloha, nabízející oběma zemím roli jakéhosi „mostu“ mezi Evropou a Afrikou. Častým úkazem se také v posledních letech stávají protesty na obou stranách hranice, kde Maročané i Alžířané volají po skončení rivality a otevření společné hranice, aby se umožnil ekonomický rozvoj příhraničních oblastí, usnadnily návštěvy příbuzných na druhé straně hranice či podpořila integrace celého regionu (Middle East Monitor 2018a). Není tak sporu o tom, že jistá podpora pro vzájemnou spolupráci existuje i uvnitř obou společností.

Že by vzájemná spolupráce byla pro obě země v dlouhodobém horizontu výhodnější než diplomatické přestřelky, je nasnadě. Příklady se přímo nabízí. Podle Ghilese (2017), postupné marocké budování průmyslu, rostoucí populace či obecné zvyšování životní úrovně (viz podkapitola 2.1) stojí stále více energie, kterou disponuje a může reálně poskytovat Alžírsko v podobě rozsáhlých zásob ropy a zemního plynu. A ačkoli dokonce existuje ropovod¹⁸ vedoucí z Alžírsko

---

¹⁸ Není bez zajímavosti, že tento ropovod byl vystavěn na základě dočasně zlepšených alžírsko-marockých vztahů na konci 80. let 20. století (Aghrout – Sutton 1990: 124), avšak v dnešní době byl již doplněn o alternativní ropovod obcházející na cestě z Alžírsko do Španělska marocké území. Tento ropovod byl uveden do provozu v roce 2011 (Layachi 2013: 19–20) a

přes území Maroka na Pyrenejský poloostrov do Evropy, Maroko alžírskou ropu prakticky neodebírá a je nucené hledat vzdálenější zdroje. Z alžírské perspektivy se kromě exportu ropy pro změnu nabízí import potravin, jelikož Alžírsko samotné nedisponuje dostatečným množstvím hospodářsky využitelné půdy.

Existují také odhady, které vyčíslují, o co se vzájemnou rivalitou Alžírsko s Marokem připravily. Kupříkladu Světová banka (cit. dle Mhidi 2017) odhadla, že objem ekonomik obou zemí by byl k roku 2015 takřka dvojnásobný ve srovnání s objemy z roku 1989, pokud by obě země šly cestou vzájemné spolupráce. Místo toho se v tomto období zvedla alžírská ekonomika o pouhých 33 %, zatímco marocká o 37 %. Důležité je však zmínit, že i přes pramalou vzájemnou interakci obchod nebyl ochromen zcela a i za dlouhodobě najaté situace proudí import a export oběma směry. Jak uvádí Lounnas a Messari (2018: 17–18), Maroko bylo pro Alžířany v roce 2014 největším příjemcem exportu na africkém kontinentu a stejně tak Alžírsko bylo nejvýznamnějším importérem marockého zboží v Africe. Přesto se však jednalo o naprosto zanedbatelná procenta z celkového exportu obou zemí (1 % z celkového exportu Maroka (OEC 2019a) a 1,2 % z celkového exportu Alžířska (OEC 2019b)), což dobře svědčí o tom, nakolik chabá je obchodní výměna nejen mezi Marokem a Alžírskem navzájem, ale také vůči zbytku regionu Maghribu nebo celému kontinentu Afriky, a nakolik jsou pro obě země důležité jiné trhy – zejména Evropská unie (viz podkapitola 2.4). Vzájemný obchod tak dnes zatím rozhodně není mostem ke světlejší budoucnosti, ale je rozhodně jednou z možných cest. Jak praví známá poučka bezpečnostních studií, čím větší je obchodní výměna mezi dvěma aktéry mezinárodního prostředí, tím spíše se v bilaterálních vztazích vyhnou konfliktu, jelikož ekonomické zisky z obchodní výměny mají pro obě strany větší hodnotu než jakýkoli střet (Elabdi 2018).

Naději na oteplení vztahů však mohou přinést i zdánlivě marginální témata, a to zvláště pokud je ve hře mezinárodní prestiž pro celý region. Zářným příkladem

---

není složité představit si motivace, které k tomuto kroku Alžírsko – vezmeme-li do úvahy dlouhodobě komplikované vztahy s Marokem – vedly.

poslední doby je v tomto ohledu jednání o pořádání mistrovství světa ve fotbale. Jedna z největších událostí v oblasti sportu dokáže strhnout zraky světové veřejnosti, čehož si jsou političtí představitelé Alžírsko i Maroka velmi dobře vědomi. Napjatým vztahům navzdory tak Alžírsko oficiálně podpořilo při hlasování ambice Maroka na pořádání světového fotbalového šampionátu v roce 2026. Když marocká kandidatura skončila neúspěchem, neváhal král Muhammad VI. oslovit alžírského prezidenta Bouteflika s myšlenkou na společné pořádání následujícího fotbalového mistrovství světa v roce 2030 (Middle East Monitor 2018b). Ať už tato idea dospěje k jakémukoli konci, je nesporným důkazem, že existují témata, ve kterých se dokážou obě země vzájemně podpořit a společně usilovat o větší propojení v rámci regionu Maghribu. Je pak jen otázkou vůle obou stran, aby se skrze tyto nové komunikační kanály začaly řešit i skutečně klíčové otázky a problémy vzájemných vztahů i regionu.

2.3 Míra a efektivita spolupráce států v regionu Maghribu

Region Maghribu je fragmentován více než kdy dříve. Zatímco otázka Západní Sahary zůstává nevyřešena a nic nenasvědčuje tomu, že by se cokoli mělo v dohledné budoucnosti změnit, region sužují hrozby terorismu a masivní migrace. Na tomto pozadí operují jednotliví aktéři regionu, neschopní překonat historickou zášť a prostí umění kompromisu.

V Maghribu tak lze identifikovat faktory, které k vzájemné kooperaci přímo vyzývají (bezpečnostní hrozby spojené s terorismem a migrací), stejně jako faktory kooperaci limitující (v rámci této práce zejména vztahy Alžírsko a Maroka). Tato kapitola si klade za cíl blíže rozebrat zmíněné hrozby a zhodnotit, nakolik intenzivní a efektivní je v důsledku alžírsko-marocké rivality spolupráce jednotlivých aktérů v regionu Maghribu v otázce těchto hrozeb. Ve zvláštních podkapitolách tak bude věnována pozornost nejprve Unii afrického Maghribu jakožto jednoznačně nejambicióznějšího integračního projektu v regionu a dále pak také již zmíněné problematice terorismu a migrace.

2.3.1 Unie arabského Maghribu

Když v roce 1990 těsně po vzniku Unie arabského Maghribu (anglicky *Arab Maghreb Union*, AMU) tehdejší marocký král Hassan II. prohlásil, že „[c]ílem naším [politických představitelů států Maghribu, pozn. autora] je proměnit arabský Maghrib v jednu zemi s jedním pasem... jednou identitou a jedinou měnou“¹⁹ (cit. dle Pfeiffer 2007), kdekdo si opět mohl myslet, že právě rok 1990 se konečně zapíše do historie zlatým písmem jako přelomový moment na cestě z fragmentovaného Maghribu ke vzájemné vstřícnosti a společné prosperitě. Pod tuto myšlenku se podepsalo všech 5 zemí regionu, tedy Alžírsko, Maroko, Tunisko, Libye a Mauretánie. Když o 27 let později v roce 2017 prohlásil současný marocký král Muhammad VI. Unii arabského Maghribu za „mrtvou“²⁰ (cit. dle Boukhars 2018), potvrdil tím jen všeobecně známý fakt a slova těch, kteří označovali Unii arabského Maghribu za nejhůře fungující mezinárodní obchodní organizaci světa (Elabdi 2018).

Její cíle byly vznešené, ale také na první pohled přehnaně ambiciózní až naivní – vytvořit po vzoru Evropské unie krůček po krůčku²¹ volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu mezi členskými státy a stejným způsobem dokonce dospět ke společnému vytváření politik, včetně tak citlivých oblastí jako je politika zahraniční, ekonomická, kulturní nebo obranná (Aghrout – Sutton 1990: 133). Když se však tyto ideály střetly tváří v tvář s realitou, které dominovaly napjaté a

---

¹⁹ V originálním znění „Our aim is to turn the Arab Maghreb into one country with one passport... one identity and a single currency.“

²⁰ V originálním znění „the Arab Maghreb Union is dead.“

²¹ Není bez zajímavosti, že při jednání o vytvoření Unie arabského Maghribu byl v textu této práce zmíněný návrh tím stále méně ambiciózním a více pragmatickým. Blíže nejmenovaný bývalý alžírský ministr zahraničí totiž prozradil (Lounnas – Messari 2018: 2), že zástupce Libye Muammar Kaddáfí prosazoval při jednání alternativní návrh, který hovořil o okamžitém politickém sjednocení zemí Maghribu do jediného celku. Tato idea se následně stala jedním z cílů Unie arabského Maghribu, který nevyšel.

místy doslova nepřátelské vztahy dvou nejkřivějších členů Unie arabského Maghribu – Alžírsko a Maroko – nabyla jejich životnost hodnoty jepičí.

Budeme-li posuzovat výsledek 30 let tohoto integračního procesu podle tvrdých dat, pak nejsou citovaná slova krále Muhammada VI. z roku 2017 daleko od pravdy. Podle čísel zveřejněných World Bank (2010: 8), celkový obchod v roce 2007 uvnitř regionu Maghribu netvořil ani 2 % celkového regionálního HDP a mezi lety 2000 a 2009 obchod s partnery v regionu netvořil v průměru ani 3 % celkového obchodu zemí Maghribu. To je dáno zejména vysokými cly, která se vztahují na import od svých regionálních sousedů. V arabském světě je také velmi běžná mobilita pracovní síly, která následně přispívá k integraci daného regionu, a to zejména z chudších zemí se širokou populační základnou do zemí bohatých na přírodní zdroje. I tento fenomén zkoumala World Bank (2010: 11) a zjistila, že zatímco v jiných částech arabského světa, jako jsou země Perského zálivu nebo region Mashriq, vzrostl mezi lety 1990 a 2010 tento druh migrace o 75 %, respektive o 132 %, v Maghribu se jednalo o pouhopouhý 20 % nárůst.

Budeme-li dále posuzovat výsledek úsilí o postupné odbourávání bariér obchodu na každodenní realitě obyčejných lidí, pak za vše hovoří fakt, kterého si všimá Elabdi (2018). Pokud chce totiž kupříkladu marocký farmář exportovat svou sklizeň ovoce do Alžírsko, nejsnazší cestou je využít některý z evropských přístavů, zejména Marseille, přes kterou lze zboží do cílové destinace vyvézt. Přímá obchodní výměna totiž není kvůli stále uzavřené pozemní hranici prakticky možná. Příklady z jiných sfér života pak ilustrují tentýž obrázek. Zartman (2011: 97) popisuje, že je stále výhodnější létat mezi Alžírskem a Marokem přes francouzskou Paříž, než využít přímého leteckého spojení. Stejně tak akademici obou zemí mají jen minimum příležitostí sdílet vzájemně nové poznatky, za kterými musí zpravidla cestovat do Evropy. V tomto kontextu tak ani nepřekvapí skutečnost, že alžírská i marocká média informují o druhé straně zkresleně a často v negativním kontextu.

Unie arabského Maghribu selhala také jako stabilizační prvek regionu. Nedokázala být fórem, kde by regionální aktéři byli ochotni usednout ke kulatému stolu a jednou provždy najít kompromis v ožehavých otázkách, mezi které patří právě zejména Západní Sahara. Jedním z důsledků selhání v naplňování výše zmíněných cílů této organizace lze vidět i propuknutí tzv. arabského jara, protože to bylo právě Tunisko, případně dle některých zdrojů Západní Sahara (Ross 2012), kde se zvedla první vlna odporu proti ekonomické situaci (na kterou Unie arabského Maghribu cílila zejména). Tato vlna následně otřásla celým arabským světem a smetla v rámci Maghribu libyjský režim Muammara Kaddáfího, načež se celá země ocitla v občanské válce. Ostatní země regionu se sice do vnitrostátního konfliktu nezhroutily, nicméně vlády jednotlivých zemí byly nuceny odstoupit (Tunisko) a přijít s balíčky ekonomických či lidsko-právních reforem. Například Alžírsko muselo napumpovat do ekonomiky v přepočtu 280 miliard dolarů, aby alespoň dočasně uspokojilo své obyvatelstvo skrze navýšení sociálního blahobytu (Layachi 2013: 15–17). Zůstaneme-li u příkladu Alžírska, o selhání Unie arabského Maghribu v otázce stability regionu svědčí také fakt, že Alžírsko není dlouhodobě schopné kontrolovat i přes enormní vojenské výdaje celé své území, když se neustále potýká s přítomností teroristických skupin (více o této situaci i protiteroristické spolupráci v Maghribu viz podkapitolu 2.3.3 či Ammour 2012: 4–7).

Důvodů, proč Unie arabského Maghribu selhala prakticky ve všech svých ambicích, bychom našli celou řadu, počínaje odlišnými ekonomickými systémy členských zemí až po jiné vnímání regionálního kontextu skrze různá politická zřízení či ideologie. Ty nejzásadnější se však bezesporu týkají dvou vůdčích představitelů regionu i Unie arabského Maghribu – Alžírska a Maroka – a mají charakter vzájemné rivality, tedy animozity a neochoty nacházet kompromisy. Mnohé z nich už byly *de facto* zmíněny v předešlých kapitolách, jako například konflikt v Západní Sahaře, zavřená společná pozemní hranice, obviňování ze státem řízeného pašování drog či další mnohé diplomatické přestřelky. Když Al-Jazeera (2013) uspořádala konferenci věnovanou arabskému Maghribu a jeho

integraci, byly to právě výše zmíněné faktory v čele se sporným územím Západní Sahary, které byly nejčastěji zmiňovány jako důvod neúspěchu Unie arabského Maghribu. V takto nedůvěřivé a podezřivé atmosféře nemůže ekonomická ani politická integrace jednoduše probíhat. Výsledkem je mimořádně reaktivní prostředí, v němž jsou jednotlivé země Maghribu nucené hledat své místo na mapě regionu spíše skrze bilaterální jednání se zeměmi mimo region samotný, čímž se blíže zabývá podkapitola 2.4.

2.3.2 Nelegální migrace do regionu Maghribu

Nelegální migrace²² je fenomén, který se v posledních letech dostal v evropském prostředí do popředí veřejné diskuze a dnes bez pochyby patří k hlavním tématům Evropské unie i mnohých členských států, kde dokáže rozhodovat vnitrostátní volby a určovat celospolečenskou náladu. Je třeba si však uvědomit, že když se hovoří o migračních trasách ze severní Afriky, neznamená to, že migrace v tomto bodě začíná. Západní část severní Afriky, tedy region Maghribu, je v mnoha případech zastávka na cestě do Evropy či dokonce konečná stanice, jelikož životní podmínky jsou zde lepší než v zemích, kde se migranti narodili a odkud svoji pouť začínají. Mezi nejčastější národnosti na těchto trasách protínající Maghrib patří Eritrejci, Somálci a obyvatelé subsaharské Afriky jako Nigerijci, Malijci, Ghaňané nebo Nigeřané a další (Člověk v tísní 2016).

Takováto neřízená migrace s sebou automaticky nese mnohá bezpečnostní hrozby, jako je pašování drog, zbraní či samotných migrantů a v konečném

---

²² Často dochází k nepřesnému výkladu či použití termínů spjatých s migrací. Podle Ministerstva vnitra České republiky (2019) se nelegální migrací rozumí „migrace, která probíhá bez kontroly a řízení ze strany cílových zemí. Cizinci vstupují do cílových zemí, či v nich pobývají, bez řádného oprávnění (vízum, pobytové oprávnění).“ Tato kategorie tak zahrnuje jak migranty s nárokem na uprchlický status, tak tzv. ekonomické migranty, kteří právo na mezinárodní ochrany nemají, jelikož opouští svou zemi dobrovolně s cílem získat lepší ekonomické postavení.

důsledku také zvýšení teroristické hrozby, a to zvláště v některých oblastech jižního Maghribu, jak blíže rozebírá následující podkapitola 2.3.3. Jak zmiňuje Malka (2018a), je také třeba počítat s tím, že s dramatickým nárůstem populací jižně od Sahary, stále ničivějším suchem, nekončícími lokálními konflikty či s mizivou ekonomickou situací a korupcí u subsaharských vlád budou počty migrantů do regionu Maghribu anebo skrze něj do Evropy v následujících letech a dekádách strmě růst. Podobné skutečnosti dělají z migrace jedno z klíčových témat pro všechny politické představitele zemí Maghribu. Tato podkapitola se proto blíže věnuje právě migračním trendům v rámci výzkumného období a efektivitě spolupráce maghribských vlád v otázkách s nelegální migrací spojených.

Co se týče neřízené nelegální migrace jako takové, postačí pro účely této práce pouze nastínit hlavní trendy a trasy, aby bylo zřejmé, že jde o významné téma pro celý region. Všeobecně se v souvislosti s Maghribem nejčastěji zmiňují tři hlavní migrační trasy. Jak uvádí Kostas (2017), trasa skrze centrální Středomoří do Itálie či na Maltu vede skrze Libyi a v menší míře také Tunisko, v západním Středomoří se nejčastěji využívá Maroka, resp. jeho krátké pozemní hranice se španělskými exklávami Ceutou a Melilou, a konečně třetí hlavní trasa vede z afrického pobřeží Atlantiku na Kanárské ostrovy, které už jsou součástí Španělska a tedy i Evropské unie.

Intenzita využívání jednotlivých tras se však měnila a mění dle aktuální situace. Například v prvních letech nového tisíciletí byla nejvyužívanější trasou do Evropy cesta skrze Kanárské ostrovy, kde počty migrujících kulminovaly v roce 2006 na bezmála 32 000. Díky bilaterálním dohodám Maroka, Senegalu a Mauretánie se Španělskem však v posledních letech využívání této trasy výrazně opadlo, když v roce 2017 španělské složky registrovaly na kanadských březích pouze 420 osob (The Economist 2015). Trasa přes západní Středomoří vede přes španělské severoafrické exklávy, které však od Maroka dělí vysoké ploty. Přesto se například v roce 2014 pokusilo podle The Daily Star (2014) překonat tuto překážku na 16 000 migrantů, načež pouze kolem 2 000 uspělo, zbytek zůstal na

území Maroka. Tyto pokusy o překonání hraničních bariér se pravidelně opakují. Například v únoru 2017 se o to pokusila skupina 700 migrantů, což následovalo po ještě větší skupině čítající na 1 100 osob z Nového roku 2017 (BBC 2017a). Jak však uvádí Malka (2018b: 5–6), v souvislosti s pádem režimu Muammara Kaddáfího a celkovou destabilizací země po roce 2011 se hlavní transitní zemí Maghribu stala na několik let Libye ležící na trase přes centrální Středomoří. Podle odhadů až 90 % migrantů, kteří dorazili do Evropy z Afriky mezi lety 2011 a 2016, využilo právě tuto trasu. Se stále se zhoršujícími podmínkami pro migranty v Libyi dochází však od roku 2017 ke snižování těchto počtů a migranti se stále více zaměřují na sousední Alžírsko, Tunisko nebo Maroko.

Pozornému čtenáři však neunikne, že počty nelegálních migrantů z Maghribu do Evropy vypovídají jen částečně o tom, jak závažné je toto téma pro region samotný. Zdaleka ne každý totiž dokáže Středozevní moře překonat, a tak stále větší množství migrantů končí v Maghribu samotném. Přesných statistik je sice prakticky nemožné se dobrat, nicméně podle odhadů OSN (United Nations 2017) se k roku 2017 pohybovalo na libyjském území necelých 800 000 migrantů, což bylo jednoznačně nejvíce v regionu. Následovalo Alžírsko s téměř 250 000 osob, Mauretánie se 170 000, Maroko se 100 000 a konečně Tunisko s 60 000 migrantů.²³ V tomto ohledu je pak důležité zmínit, jak potvrzuje i Malka (2018b: 6–7), že migranti zpravidla postrádají jakoukoli právní ochranu, jelikož se v zemi pohybují nelegálně, a jsou proto častým terčem diskriminace či zneužívání. V lepším případě fungují jako levná pracovní síla např. ve stavebnictví (i díky faktu, že až dvě třetiny nelegálních migrantů ze subsaharské Afriky jsou muži mezi 20 a 30 rokem života), v horších případech jsou nuceni k prostituci, žebrotě nebo obchodu s drogami. V takových případech se tak stávají nežádoucím

---

²³ Je třeba si uvědomit, že ačkoli se z evropské perspektivy může zdát, že nelegální migrace je závažným problémem posledních několika let, v případě Maghribu tomu tak úplně není. Dokazuje to srovnání let 2017 (uvedeno v hlavním textu práce) a 2000, když například v Alžírsku byl v obou letech prakticky totožný počet migrantů. Nižší ale stále nezanedbatelné počty se pak nacházely v Libyi (570 000), Maroku (50 000), Mauretánii (60 000) i Tunisku (36 000) (United Nations 2017).

prvkem společnosti a nutí místní vlády situaci řešit. A v tomto momentě nastupuje logicky se nabízející možnost mezistátní spolupráce v otázce kontrol hranic se zeměmi, odkud nelegální migranti přicházejí, vzájemná výměna informací, zkušeností či alespoň jednotný postup při jednání např. s Evropskou unií, která je nucena vlastními členskými státy usilovat o přiškrcení migračních tras do Evropy, a je tedy ochotna pomáhat sousedním regionům širokou škálou aktivit a podpory.

Není snad ani překvapivé, že spolupráce na regionální úrovni v těchto otázkách prakticky neexistuje. Každý stát Maghribu si otázku nelegální migrace řeší po svém v zájmu svých národních priorit a s Evropskou unií komunikuje spíše skrze bilaterální jednání. Alžírsko nastoupilo na cestu čistě bezpečnostně orientovaného a unilaterálního přístupu, když v roce 2008 schválilo zákon kriminalizující nelegální migraci i poskytování zaměstnání či ubytování nelegálním migrantům a dalo pravomoc regionálním samosprávám uvnitř Alžírska vyhošťovat nelegální migranty ze země (Malka 2018b: 14). Takto bylo repatriováno mezi lety 2013 a 2017 na 20 000 Nigeřanů zpět do Nigeru (BBC 2017b), na začátku roku 2018 byl pak zaznamenán případ deportace 770 Afričanů do téže země, přičemž ohled nebyl brán na národnost migrujících ani jejich motivaci (Radio France Internationale 2018). Jak tento zdroj také uvádí, Niger tak byl nucen touto formou přijmout ve svých tranzitních střediscích i jiné národnosti subsaharské Afriky jako Senegalce, Malijce nebo Guinejce. S podobným přístupem se muselo popasovat i sousední Mali, když například v březnu 2018 Alžírsko vyhostilo ze země více než sto Afričanů různých národností bez ohledu na jejich status, přičemž část z nich byla následně na malijském území okradena ozbrojenými skupinami (Human Rights Watch 2018). Současná situace je dle Ghanmiho (2018) taková, že Alžírsko *de facto* kontroluje celou svou pozemní hranici s Marokem, Mauretánií, Mali, Nigerem i Libyí, čímž se snaží zamezit toku nelegálních migrantů na své území, ačkoli stále dle alžírských úřadů na 500 migrantů denně se do Alžírska dostává.

Tento přístup víceméně koreluje s celkovým alžírským přístupem k mezinárodnímu prostředí, kdy se alžírská vláda příliš nezabývá mezinárodním renomé, vlastní *soft power* ani mezinárodními pravidly při nakládání s migranty bez dokumentů dle Mezinárodní konvence o ochraně a právech všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin (anglicky *Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families*), ke které se Alžírsko připojilo a dle které by mělo jednotlivě posuzovat situaci každého migranta a umožnit mu se případně odvolat proti vyhoštění ze země (Human Rights Watch 2018).

Naopak Maroko patří v rámci Maghribu k zemím, které se nejvíce zapojují do dialogu s Evropskou unií a čerpají následně nemalé prostředky, asistenci i doporučení na vypořádání se s nelegální migrací. Ještě na začátku tisíciletí platil v Maroku zákon tvrdě stíhající nelegální migraci i jakékoli její podporování a tisíce migrantů byly repatriovány (Kostas 2017). Zásadním bodem zlomu se stal rok 2013, kdy Maroko přijalo současnou migrační strategii. V rámci ní mohou nelegální migranti získat povolení k pobytu, které jim následně garantuje celou řadu práv marockých občanů. Kupříkladu mohou legálně získat zaměstnání, mají nárok na veřejnou lékařskou péči i přístup k veřejnému vzdělávání od základních po vysoké školy. Dokonce i migranti bez povolení k pobytu mají v případě nouze nárok na základní lékařskou péči (The Economist Intelligence Unit 2016: 47–49). Jen během roku 2014 povolení k pobytu získalo 25 000 migrantů, v roce 2016 pak toto číslo kleslo na 18 000 (Malka 2018b: 16). V případě Maroka se tak ve většině případů již nedá hovořit přímo o nelegálních migrantech, jelikož ačkoli do země nelegálně vstoupí, získají v rámci migrační strategie jistý právní status a jejich pobyt v zemi je *de facto* legalizován.

Maroko také poměrně intenzivně spolupracuje v otázce migrace s Evropskou unií. Z poslední doby lze uvést například dohodu z července 2018, kdy Maroko získalo přístup k 55 milionům eur určených na financování pobřežních stráží a boj pro pašerákům lidí (European Commission 2018a). Hned v září téhož roku přislíbila Evropská unie Maroku dalších 275 milionů eur na vytváření pracovních

míst a zajištění základních služeb pro migranty (Karam 2018). A v říjnu 2018 pak přišla další dohoda s Evropskou unií slibující 140 milionů eur na vybavení pro kontrolu hranic a omezení migrace do Maroka (EuroMeSCo 2018). Častá je spolupráce také s jednotlivými členskými státy Evropské unie, zejména s blízkým Španělskem. Výše již byly například zmíněny bilaterální dohody Maroka, Mauretánie a Senegalu se Španělskem. To v tomto případě poskytlo svým africkým protějškům trénink, vybavení i finanční injekci, aby lokální policejní složky a námořní patroly byly schopné efektivně kontrolovat mořské pobřeží (The Economist 2015), což se následně, jak již bylo zmíněno, pozitivně projevilo na výrazném snížení počtu migrujících. Dá se očekávat, že spolupráce se Španělskem bude narůstat, jelikož v roce 2018 dorazilo do Španělska na 50 000 nelegálních migrantů – drtivá většina z Maroka –, což mimo jiné přimělo španělského premiéra k oficiální návštěvě Maroka v listopadu 2018, kde obě strany deklarovaly odhodlání intenzivněji spolupracovat v migračních otázkách (Guerraoui 2018).

Výše popsáný strategický a poměrně otevřený přístup k migraci lze interpretovat jako pragmatický postup krále Muhammada VI., který v posledních letech velmi usiluje o diplomatický a ekonomický vliv napříč africkým kontinentem (viz kapitola 2.4), čemuž vstřícný přístup k občanům těchto afrických zemí přicházejících do Maroka jako nelegální migranti může pomoci. Jak se domnívá taktéž Malka (2018b: 16–17), snaha pracovat na marocké *soft power* je nepochybným cílem politických elit Maroka s konečným cílem získat v Africe podporu pro nabytí suverenity nad Západní Saharou. Není také pochyb o tom, že vřelý vztah k migrantům také přispívá k budování mezinárodní představy o tolerantní marocké společnosti, která je ochotna poskytnout pomoc potřebným. A koneckonců, jelikož získání povolení k pobytu představuje nenáročný proces, do kterého se zapojí valná většina migrantů, je zřejmou výhodou této koncepce i komplexní databáze o migraci, což následně umožňuje lepší povědomí o migračních trasách, efektivnější kontrolu hranic i zvýšení celkové bezpečnosti v zemi, jelikož marocké úřady jednoduše ví o identitě i původu příchozích.

Otázkou samozřejmě zůstává, jak dlouho bude tento přístup udržitelný, jelikož zvyšující se počty migrantů zejména ze subsaharské Afriky bude velmi pravděpodobně vytvářet v následujících letech větší a větší tlak na marockou společnost.

Ačkoli nejsou ostatní země Maghribu přímým předmětem této práce, je vhodné pro celkový kontext stručně shrnout alespoň případ Libye, jelikož se v posledních letech potýká s největším počtem nelegálních migrantů. Jak uvádí Ghanmi (2018), v politicky nestabilní a bezpečnostně nezajištěné Libyi se může pohybovat až na 1 milion nelegálních migrantů, často umístěných do přelidněných detenčních center. Zaznamenány byly dokonce aukční prodeje migrantů svědčící o hrůzných podmínkách v zemi. Ani v případě Libye však nelze hovořit o významnější regionální spolupráci. Jako v případě Maroka je ale Libye cílem asistence Evropské unie a zejména pak Itálie. Ta například poskytla Libyi v roce 2017 okolo 220 milionů eur k potírání pašování migrantů do Evropy, což však *de facto* uvěznilo statisíce migrantů v rozvrácené Libyi. Dle mnohých zjištění také značná část prostředků nebyla použita k domluveným účelům, nýbrž se stala předmětem korupce a skončila v kapsách armádních představitelů nebo dokonce pašeráků samotných (European Security Journal 2018). Libye je proto zemí, kde je migrační situace v rámci Maghribu jednoznačně nejhorší a podkopává tak stabilitu nejen země samotné, ale také regionu jako celku. Nejenže Libye postrádá jakoukoli alespoň částečně fungující strategii v přístupu k migraci, ale vzhledem k občanské válce není migrace ani stěžejním tématem vnitropolitických diskuzí. O asistenci či solidaritě od regionálních sousedů pak nemůže být ani řeč.

2.3.3 Terorismus

Bez bezpečnosti si lze jen těžko představit stabilitu, rozvoj i prosperitu. Region Maghribu ve zkoumaném období – tedy mezi lety 1999 a 2018 – nikdy zcela bezpečný nebyl. Příčinu je třeba hledat zejména ve dvou fenoménech. Tím

prvním jsou napjaté bilaterální vztahy v regionu, kde zejména Alžírsko s Marokem rok co rok navyšují své náklady na zbrojení a vnímají se tak navzájem jako bezpečnostní hrozba, čemuž již byly věnovány předchozí kapitoly. Druhým fenoménem je terorismus, který sužuje region již celé dekády a představuje tak významnou bezpečnostní hrozbu pro celou oblast. Je ale tím pádem také tématem, které přímo volá po spolupráci mezi jednotlivými aktéry regionu. A právě proto bude terorismus hlavním předmětem této kapitoly. Pozornost bude věnována jak vývoji teroristické hrozby ve zkoumaném období, tak pochopitelně i koordinaci bezpečnostních politik a kooperaci mezi státy Maghribu.

Teroristická hrozba je v Maghribu primárně spjata s fundamentalistickým a radikálním výkladem sunnitského islámu, přičemž hlavní síly pocházejí ve zkoumaném období zpravidla z Alžírsko. Jak zmiňuje Laub a Masters (2015), tam se během občanské války v 90. letech 20. století odštěpila od Ozbrojené islámské skupiny (anglicky *Armed Islamic Group*, GIA) část velitelů, která nesouhlasila s brutálním vražděním civilistů, a vznikla Salafistická skupina pro kázání a boj (anglicky *Salafist Group for Preaching and Combat*, GSPC). Ta zprvu slibovala boj proti vládě bez likvidování civilních cílů, nicméně postupem času vzaly tyto sliby za své a v roce 2006 se tato skupina dokonce spojila s Al-Káidou a převzala název Al-Káida v islámském Maghribu (anglicky *Al-Qaeda in the Islamic Maghreb*, AQIM) i cíle, když deklarovala ambici zbavit Maghrib a Mali vlivů západního světa, svrhnout regionální vlády a nastolit fundamentalistické islámské režimy.

Většina aktivit AQIM se však nezaměřuje na svrhávání režimů, jelikož jednoduše postrádá kapacity, které by jí to umožnily. Zatímco v 90. letech 20. století se počty islamistů odhadovaly v Alžírsku na 28 000, před spojením s Al-Káidou v roce 2006 hovořily odhady o „pouhých“ 300 až 700 islamistech na území Alžírsko (Kaye et al. 2008: 128). Předmětem aktivit AQIM jsou tak spíše drobnější akce s velkým mediálním dopadem. K takovým patří zejména únosy občanů západního světa, které samozřejmě okamžitě zaplní novinové plátky

v mnoha zemích světa. Časté je také podílení se na pašování drog nebo zbraní. Lze tak konstatovat, že aktivity AQIM jsou v posledních letech dominantně kriminálního než politického nebo náboženského charakteru (Ammour 2015: 1). Významnou výjimku tvoří občanská válka v Mali, kde AQIM od roku 2012 přímo vojensky podporovala rebely z řad Tuaregů na severu země, kterým se téměř povedlo svrhnout slabý malijský režim, který zachránila až francouzská intervence. Jak si však všímá Crenshaw (2018), ačkoli byly teroristické síly poraženy, násilí se rozšířilo i do okolních zemí regionu, jako jsou Čad, Niger, Pobřeží slonoviny, Burkina Faso nebo Mauretánie. S tím souvisí i četné teroristické útoky, ke kterým se AQIM pravidelně hlásí. Z mnohých příkladů lze uvést útok na hotel se západními turisty v Burkině Faso z roku 2016 (BBC 2016), vraždění ve vesničce poblíž Abidjanu v Pobřeží slonoviny v roce 2016 (Pearson et al. 2016) nebo útok na peacekeepingové jednotky v Čadu v lednu 2019 (The Jerusalem Post 2019). Teroristické aktivity, jak uvádí Ammour (2012: 4–6), zaznamenává pravidelně i Alžírsko (za vše hovoří statistika 938 teroristických útoků mezi lety 2001 a 2012), které není schopno zejména ve svých jižních regionech Sahary plně kontrolovat své území, v důsledku čehož zde dochází ke ztrátám z těžby ropy a zemního plynu a pašování drog a zbraní.

Ani ostatním zemím Maghribu se teroristická hrozba nevyhýbá. Maroko, Tunisko i Libye (a samozřejmě i Alžírsko) se v posledních letech potýkaly s přítomností rekrutů hlásících se k Islámskému státu (anglicky *Islamic State*, ISIS). Dle International Crisis Group (2017: 11–24) se ze zemí Maghribu do jeho řad připojily tisíce bojovníků, přičemž v každé zemi regionu se dle aktuální situace lišil způsob přítomnosti a aktivit. V nestabilní Libyi se dokázal ISIS etablovat nejdříve, když ovládl a spravoval dokonce část území okolo měst Derna, Běnghází a Syrta. V Alžírsku a Tunisku se z důvodů lepší bezpečnostní situace v zemi uchýlil ISIS k existenci v podobě guerillových skupin v horských oblastech. Zaznamenány byly četné útoky zejména na civilní cíle, z nichž mezi největší patřily útoky na Bardo Museum v hlavním městě Tuniska a na pláž ve městě Súsá, které si dohromady vyžádaly na 60 lidských životů, zejména

evropských turistů (The Guardian 2019). V Maroku pak byla díky propracované proti-teroristické síti²⁴ přítomnost jednotek ISIS spíše latentní, nicméně i tak na podzim roku 2018 došlo k útoku na dvě skandinávské dívky v horách nedaleko Džabal Tubkal (Beaumont 2018).

Ačkoli byly jednotky ISIS na většině míst Maghribu v posledních jednotkách let již poraženy, vytlačeny nebo pozatýkány, je důležité mít na paměti, že teroristická hrozba v regionu stále trvá. Z analýzy International Crisis Group (2017: 32) totiž vyplývá, že noví rekruti se do řad ISIS, AQIM či jiných skupin přidávají povětšinou z frustrace ze společenského vývoje, nedostatku blahobytu a zkorumpovanosti státního aparátu, kdy jim nevyhovuje aktuální *status quo* a lehko se tak nechají svést vábením revolučních či antisystémových skupin, tedy z důvodů, které jsou v Maghribu dlouhodobě přítomné. Příčin těchto důvodů by se dalo jistě mnoho, nicméně několik se bezprostředně dotýká tématu této práce a již byly mnohokrát zmíněny. Ekonomické prosperitě a růstu podkopává nohy pramalá obchodní výměna s regionálními sousedy, stále větší část státního rozpočtu pohlcují rostoucí výdaje na zbrojení a politické diskuzi často dominují slovní invektivy mířící na sousední státníky, zatímco občané mají pocit, že se o jejich potřeby vlády nestarají. Ačkoli tedy můžeš být ISIS na ústupu, je vysoce pravděpodobně, že je pouze času, než pro tuto revoluční poptávku vznikne nová nabídka v podobě jiné radikální skupiny.

Mohlo by se zdát, že regionální bezpečnostní spolupráce namířená proti teroristické hrozbě musí být výhodná pro všechny, je-li terorismem sužována každá země regionu, a všechny vlády by tak měly být otevřené spolupráci. Nicméně není tomu tak. Jak uvádí například Sakthivel (2013), alžírsko-marocký společný postup proti terorismu je značně nepravděpodobný, vezmeme-li do úvahy fakt, že spolupráce vyžaduje jistou důvěru a sdílení často citlivých bezpečnostních informací. Maroko, jakožto stát, který se v regionu s terorismem

---

²⁴ Již bylo zmíněno v podkapitole 2.1, že marocké bezpečnostní složky zhatily mezi lety 2002 a 2017 na 341 teroristických útoků a zlikvidovaly 167 teroristických buněk, z nichž 46 patřilo ISIS.

vypořádává nejlépe, se cítí být dostatečně sebevědomé v této otázce, než aby riskovalo únik citlivých informací vztahujících se k problematice Polisaria nebo Západní Sahary obecně. Alžírská konzervativní vládnoucí elita se bojí téhož a radikální skupiny na alžírském území alespoň mohou dobře posloužit jako argument pro další investice do armádního rozpočtu. Že se obě země nedokážou spojit ani v diplomatické rovině, pak dokazuje například nejednotný postoj vůči již zmiňované občanské válce v Mali (Al Jazeera 2013).

Pokud však nejde o spolupráci s regionálním rivalem, je Alžírsko přeci jen ochotno kooperovat, a to zejména se svými sousedy na jihu, kde je aktivní AQIM. Jak si všímá Ammour (2012: 2–4), Alžírsko si je dobře vědomé faktu, že je vojensky jednoznačně nejsilnější mocností celé oblasti a nabízí se tak pro něj vůdčí role v bezpečnostní spolupráci. Například v roce 2010 iniciovalo plán podepsaný Mali, Nigerem a Mauritánií na vytvoření společných jednotek o síle 75 000 mužů, které budou monitorovat bezpečnostní situaci v těchto zemích. Celý plán však ztroskotal na nedostatku důvěry, kdy například Alžírsko považovalo malijskou vládou za příliš slabou pro konstruktivní spolupráci, zatímco Alžírsko samotné bylo ostatními státy vnímáno jako primární zdroj teroristů, jelikož většina velitelů AQIM je alžírského původu, což Alžírsko kategoricky odmítalo. Ačkoli úspěšných pokusů o bezpečnostní spolupráci v Maghribu příliš neexistuje, lze zmínit alespoň alžírsko-tuniský postup na společné hranici v oblasti s přítomností radikálních bojovníků, kde se obě země dle Sakthively (2013) dohodly na monitoringu hranice a výměně informací o pašerácích a pohybech bojovníků.

Lze tak konstatovat, že Maghrib obecně reprezentuje pro islámský terorismus dobré podhoubí pro líheň rekrutů dnes podobně jako v letech minulých. V důsledku společenské nespokojenosti, frustrace a nestability některých regionů či celých zemí (Libye) existují na mnoha místech vhodné podmínky pro radikalizaci, v důsledku nedůvěry a neochoty mezi sebou spolupracovat je pro změnu podkopávána schopnost jednotlivých vlád vypořádávat se teroristickou hrozbou. Pokud se na celé věci nic nezmění, nenasvědčuje nic tomu, že by měl

terorismus z Maghribu v blízké budoucnosti vymizet a region se mohl posunout k větší stabilitě.

2.4 Mimoregionální politiky Alžírsko a Maroka a klíčoví spojenci vně Maghribu

Podle teorie přesunu moci přenesené na regionální úroveň je potřeba při analýze mocenských vztahů či regionální mocenské hierarchie vždy věnovat pozornost také vnějším vlivům, které pocházejí z oblastí vně sledovaného regionu. V mezinárodním systému totiž zpravidla existují světové mocnosti, které díky schopnosti projektovat svou moc napříč celým mezinárodním systémem mohou zasahovat do dění v regionech ve jménu svých národních zájmů. Zároveň nastolují určitá pravidla, jistý rámec chování, který mohou regionální aktéři akceptovat anebo si dominantní stát systému zneprátnit. Každý region je totiž součástí vyššího celku – v konečném důsledku mezinárodního systému – a nelze jej tak izolovat pouze do jeho geografických hranic. Regionální aktéři jsou si této skutečnosti vědomi, a tak nejen že k vnějším vlivům a tlakům zaujímají určitý postoj, ale také se sami snaží – zvláště mají-li ambice být dominantním státem regionální hierarchie – působit i mimo vlastní region, kde hledají podporu pro své zájmy.

V Maghribu je komunikace se systémovými hráči poměrně intenzivní. Již byla částečně naznačena úzká vazba na Evropskou unii, stejně jako dlouhodobá marocká orientace směrem k USA a alžírská orientace směrem k Ruské federaci. Tyto a některé další vazby budou v této podkapitole podrobeny bližšímu zkoumání s cílem rozklíčovat vliv vnějších aktérů na bilaterální vztahy Alžírsko a Maroka a stabilitu Maghribu. Ještě předtím však bude věnován prostor alžírským a marockým aktivitám na africkém kontinentě, jelikož i ty v mnohém vypovídají o ambicích a zájmech těchto dvou předních maghribských aktérů.

2.4.1 Alžírsko a Maroko v subsaharské Africe

Aktivita Alžírsko a Maroka mimo „svůj“ domácí region však není zdaleka motivována pouze snahou hledat podporu pro své politické zájmy. Jelikož integrace Maghribu dlouhodobě selhává, jsou nuceni političtí lídři Alžírsko i Maroka hledat nové trhy jinde. Tradičně to byla a je Evropská unie, nicméně nelze si nevšimnout nově se rozvíjejících trhů na africkém kontinentě. Například Leke a Barton (2016) uvádějí, že Afrika ekonomicky rostla mezi lety 2000 a 2010 průměrně o 5,4 % ročně a následně mezi lety 2010 a 2015 o 3,3 % ročně. Zaznamenala tedy jistý pokles, nicméně ten byl dle autorů způsoben především tzv. arabským jarem na severu kontinentu a dočasným pádem cen ropy, který zasáhl všechny africké země, jejichž ekonomiky stojí a padají právě s vývojem cen ropy. Afrika tak je bezesporu jeden z nejrychleji rostoucích regionů světa. Když vezmeme v potaz již dříve zmiňovaný strmý populační nárůst téměř ve všech zemích kontinentu, je zřejmé, že trhy afrických zemí do budoucna představují klíčovou příležitost pro země Maghribu, kde najít odbytiště pro vlastní produkty. Alžírsko a zejména pak Maroko si jsou tohoto potenciálu vědomy a v posledních letech tak lze registrovat celou řadu aktivit jejich politických reprezentací, které to dokládají.

V případě Alžírsko je však důležité zmínit, že jeho role v Africe je primárně bezpečnostního charakteru, a to dlouhodobě. Již bylo řečeno v předešlých kapitolách, že do armády neinvestuje nikdo na africkém kontinentě tolik jako Alžírsko. Navíc zkušenosti s krvavou občanskou válkou v 90. letech 20. století či táhlým bojem proti terorismu jej víceméně předurčují k této roli. Za všechny příklady lze zmínit například iniciativu z roku 2000 prezidenta Boutefliky, který zároveň jako předseda Organizace africké jednoty (anglicky *Organization of African Unity*, OAU) dokázal přimět zástupce Etiopie a Eritrey k jednání a následnému ukončení vzájemného konfliktu mírovou dohodou z Alžíru. To si získalo i mezinárodní ohlas, když tento výsledek kvitovala také například tehdejší ministryně zahraničních věcí USA Madeleine Albright (2000).

Organizace africké jednoty se v roce 2002 změnila na Africkou unii (anglicky *African Union*, AU), přičemž Alžírsko se stalo s Nigérií, Jihoafrickou republikou a Egyptem hlavním finančním přispěvatelem (Teevan 2018). Zástupci Alžírska jsou také dlouhodobě zapojeni do struktur Africké unie, kde zastávají zpravidla funkce pověřené k řešení bezpečnostních otázek Afriky. Mezi nejdůležitější patří jistě funkce komisaře u Odboru míru a bezpečnosti (anglicky *Peace and Security Department*, PSD), což je klíčový orgán Africké unie pro řešení bezpečnostních otázek Afriky, kde je komisař zodpovědný za veřejné zastupování tohoto odboru a nastolování agendy při projednávání bezpečnostních otázek Afriky (Nickels 2014). Tento zdroj si ale také všímá faktu, že Alžírsko tento post ovládá již od roku 2002, kdy Africká unie vznikla, což dokazuje alžírský vliv na bezpečnostní problémy Afriky i zájem Alžírska mít zásadní vliv na bezpečnostní orgány v Africké unii.

Alžírské aktivity v Africe však rozhodně nelze omezit pouze na bezpečnostní otázky. Ač je Alžírsko v posledních letech všeobecně mnohem méně aktivní v Africe než Maroko – jak koneckonců dokáže i tato podkapitola – i ono se snaží vytvářet podmínky pro zejména ekonomickou spolupráci se zbytkem kontinentu. Typickým příkladem může být budování transsaharské dálnice, která má jako nákladný a ambiciózní infrastrukturní projekt v blízké budoucnosti spojit alžírské pobřeží se subsaharskou Afrikou a umožnit rychlejší a efektivnější obchodní výměnu mezi oběma regiony. V tomto duchu byl v roce 2018 dokončen úsek o celkové délce 1600 kilometrů, přičemž k dobudování zbývá přibližně 200 kilometrů u nigerské hranice na jihu země (Kang'ereha 2018). Jak však uvádí Oxford Business Group (2017), celá subsaharská Afrika tvořila v roce 2015 stále takřka zanedbatelných 0,2 % alžírského exportu a 0,7 % importu. I to má ale trans-saharská dálnice změnit, ačkoli se podle tohoto zdroje bude muset Alžírsko vypořádat s konkurencí levného čínského zboží a vlastní legislativou, která do značné míry blokuje investice v zahraničí. Opačným směrem by pak měly putovat zejména zemědělské produkty, jelikož Alžírsko disponuje jen omezeným množstvím zemědělsky využitelných ploch. Kromě jiného se také

Alžírsko snaží navazovat nové bilaterální vazby. Typickým příkladem je podpis smlouvy s Keňou o vytvoření komise pro vzájemnou spolupráci, která se má v budoucnu zasloužit o vzkvétající obchodní výměnu mezi oběma zeměmi. Zatímco Alžírsko nabízí kupříkladu *know-how* v oblasti ropného průmyslu, Keňa disponuje kávou, čajem a bude cvičit alžírské experty v oblasti obnovitelných zdrojů (Limo 2014).

Reprezentantem ještě mnohem intenzivnějšího zapojení do afrického obchodu či vývoje kontinentu obecně se zejména v posledních jednotkách let snaží být Maroko. To sice zdaleka nestačí na Alžírsko vojensky, nicméně o to aktivnější je v podepisování bilaterálních dohod o spolupráci či podpoře zahraničních investic. Celkově král Muhammad VI. navštívil od roku 2000 desítky afrických zemí, podepsal celou řadu bilaterálních dohod s cílem zvýšit renomé i důvěru Maroka napříč kontinentem a nastartovat obchodní výměnu s danými zeměmi. Hlavním regionem zájmu v Africe je bezpochyby subsaharská západní Afrika (dokazují to i státní návštěvy Mali, Pobřeží Slonoviny či Nigérie v posledních letech), která je relativně geograficky blízko a nabízí obrovské trhy i strategické suroviny jako ropu či zemní plyn (Rais 2013). Ze skutečně významných konkrétních příkladů lze zmínit marocko-nigerijský projekt z roku 2016 na vybudování ropovodu z Nigérie přes patnáct západoafrických zemí do Maroka s cílem zajistit stabilní dodávky nigerijské ropy všem zapojeným zemím (Kasraoui 2019).

Největšími příjemci marockých investic pak byly v roce 2015 Senegal, Pobřeží Slonoviny, Nigérie, Mauricius a Mauretánie, přičemž se jednalo zejména o investice do oblastí s vysokou přidanou hodnotou, jako je bankovníctví nebo telekomunikace. Mezi nejaktivnější společnosti v tomto směru patří *Maroc Télécom*, *Attijariwafa Bank*, *Banque Marocaine du Commerce Exterieur*, *Banque Centrale Populaire* či letecká společnost *Royal Air Maroc* (Abderrahim – Aggad 2018: 9–10). Tentýž zdroj také hovoří o státní podpoře zahraničních investic a odbourávání bariér. V roce 2015 byla například navýšena suma, kterou lze z Maroka ročně investovat do zahraničí, na 100 milionů marockých dirhamů

(přibližně 240 milionů korun) pro Afriku a 50 marockých dirhamů (přibližně 120 milionů korun) pro zbytek světa. Navíc byl zřízen i marocký fond, který dále finančně podporuje snahy marockého soukromého sektoru investovat za hranicemi své země. I přes tato opatření však stále tvořil export Maroka do subsaharské Afriky pouze 3,4 % celkového exportu. Vzrůstající tendence je však patrná, když mezi lety 2000 a 2015 rostl tento podíl v průměru o 12,4 % ročně (Berahab 2017: 1).

Zásadním bodem zlomu ve vnímání role Maroka v Africe byl však rok 2017, kdy se Maroko vrátilo jako členský stát do struktur Africké unie, ze které v roce 1984 (tehdy ještě nazvané Organizace africké jednoty) vystoupilo kvůli vstřícnému postavení většiny členů vůči členství hnutí Polisario. Jak zmiňuje například Buioni (2017), Maroko si členství hnutí Polisario v Africké unii nepřeje, když ještě před svým vstupem usilovalo o jeho vyloučení, nicméně nedá se očekávat, že by k tomu mohlo v dohledné době dojít. Hnutí Polisario se totiž dlouhodobě těší samozřejmě podpoře Alžírsko (které dokonce hlasovalo proti návratu Maroka do Africké unie), ale také dalších klíčových aktérů v Africe jako je Nigérie, Jihoafrická republika nebo Egypt. Až časový odstup ukáže reálný dopad tohoto rozhodnutí, nicméně již nyní jsou některé marocké motivy zřejmé. Návrat do Africké unie znamená návrat do nejvýznamnějšího integračního tělesa v Africe, skrze který může Maroko dále stupňovat své zejména ekonomické vazby napříč kontinentem s tím, že zvýšená důvěra může přinést i názorový posun některých zemí Afriky ohledně dalšího osudu Západní Sahary. Na druhou stranu nelze opomenout riziko minimálně částečného paralyzování fungování Africké unie v důsledku alžírsko-marockého soupeření, tedy riziko, které dokázalo dokonale ochromit ambice regionální Unie arabského Maghribu.

Ekonomické ambice v Africe dokazují i nedávné události týkající se možného vstupu Maroka do Hospodářského společenství západoafrických států (anglicky *Economic Community of West African States*, ECOWAS). Tento zájem se ukázal jak velmi kontroverzní. Jak argumentuje například Chara (2018), Maroko tímto krokem jasně deklaruje svůj zájem na ekonomické spolupráci a integraci v rámci

západní Afriky. Všeobecně pozitivně viděná myšlenka integrace v tomto případě však naráží na praktické problémy. Kupříkladu Maroko v minulosti podepsalo dohody o volném obchodu s Evropskou unií a USA, což je v přímém konfliktu s pravidly ECOWAS, kde členské státy fungují v zóně volného obchodu mezi sebou, zatímco navenek zaujímají jednotnou celní politiku. Volný pohyb osob v rámci ECOWAS by zase velmi pravděpodobně v případě marockého členství způsobil masivní nárůst migrace z členských států do Maroka. Skeptický je také pohled Nigérie, která jakožto vůdčí země této organizace vidí v Maroku možného konkurenta, jelikož je zřejmé, že Maroko by se stalo jednoznačně nejrozvinutější členskou zemí. Jak tento zdroj také uvádí, i proto bylo konečné rozhodnutí o marockém členství odsunuto na neurčito.

2.4.2 Alžírsko a Maroko ve světovém systému

Porozumět fungování libovolné regionální hierarchie není možné bez zohlednění vnějších vlivů. Tak jako mohou mít politiky regionálních aktérů přesah i za hranice regionu, mohou zejména nejmocnější země světa schopné projektovat svou moc napříč mezinárodním systémem ovlivňovat regionální dění ve svůj prospěch. A regionální aktéři je často potřebují. K moderní vyspělé armádě je zpravidla třeba mocných globálních hráčů schopných vyvinout a následně poskytnout patřičné zbraňové systémy, mnohé palčivé regionální problémy pak lze jen těžko vyřešit bez přispění a souhlasu mezinárodního společenství. V Maghribu může být typickým příkladem osud Západní Sahary. I k ekonomickému rozvoji je třeba zahraniční *know-how* a technologie nebo obchodní dohody s globálními hráči.

Jak již bylo několikrát naznačeno, klíčovým partnerem Alžírka je dlouhodobě Ruská federace (resp. dříve Sovětský svaz), přičemž nejvýznamnějšími oblastmi spolupráce jsou pochopitelně zbrojní sektor a energetický průmysl. Jak uvádí Middle East Monitor (2018c), v roce 2017 například polovinu ruských zbraní prodaných do Afriky koupilo právě Alžírsko, a to včetně těžké techniky, jako

jsou tanky T-90 nebo letecké obranné systémy S-300. V oblasti ropného průmyslu pak ruský Gazprom spolupracuje s alžírským Sonatrachem. Společným zájmem jsou nová naleziště na Sahaře. Závěrem tento zdroj také potvrzuje ruskou podporu alžírskému postoji vůči Západní Sahaře a hnutí Polisario. Je tak zřejmé, že to je právě Rusko, které je jakožto stálý člen Rady bezpečnosti OSN pro Alžírsko na světové scéně mimořádně důležitým partnerem.

Každoročně intenzivnější je pak spolupráce s Čínskou lidovou republikou, pro kterou Alžírsko reprezentuje odbytiště vlastních výrobků a zejména možného ropného partnera. V roce 2016 byla Čína jednoznačně největším importérem do Alžírska, když zaujímala 17 % celkového importu, zatímco druhá Francie 11 %. Nejde však jen o dodávky levného spotřebního zboží, jelikož okolo 40 % čínského importu tvořily stroje rozličného charakteru (Panta 2018). Mimo jiného Čínská lidová republika Alžírsku pravidelně poskytuje různě vysoké částky na projekty, u nichž lze jen těžko jednoznačně určit čínské záměry. Takto získala alžírská vláda v roce 2015 38 milionů dolarů na postavení operního domu v Alžíru, 30 milionů dolarů v roce 2017 na vybudování kulturního a uměleckého centra pro mládež taktéž v Alžíru anebo 15 milionů dolarů v roce 2016 na péči o zasolené zemědělské plochy (Xinhua News Agency 2018). Čína tak podobně jako v mnoha dalších zemích Afriky sehrává spíše roli obchodního partnera. V otázce Západní Sahary lze jen těžko dohledat nějaké jasné oficiální stanovisko. Jistým náznakem tak může snad být zpráva tiskové služby hnutí Polisario (Sahara Press Service 2018), která informovala o necelých 90 milionech dolarů, které čínská vláda poskytne na pomoc saharským uprchlíkům, z čehož tato tisková služba vyvozuje podporu cílům hnutí Polisario.

Nejdůležitějším obchodním partnerem Alžírska je však dlouhodobě Evropská unie. Podle Oxford Business Group (2017) tvořil v roce 2016 export do Evropské unie 44,2 % z celku a import z ní 67 % celkového importu, přičemž hlavním obchodním artiklem Alžírska je samozřejmě ropa a zemní plyn. Pro Evropskou unii je Alžírsko klíčovým partnerem, ať už kvůli již zmíněným energetickým dodávkám nebo migraci z afrického kontinentu do Evropy a boji

proti terorismu. Alžírská ekonomika je pro změnu závislá na ziscích z prodeje ropy a zemního plynu. Nemalý otazník však visí nad budoucností této prozatím velmi těsné spolupráce. Alžírsko je klíčovým partnerem Ruské federace a některé významné členské státy Evropské unie vcelku otevřeně deklarují podporu marockým zájmům v regionu. Příkladem může být španělská a francouzská podpora již zmíněné Marocké iniciativy pro vyjednání autonomního statusu pro saharský region z roku 2007, která měla vyřešit status Západní Sahary podle marocké perspektivy, což Alžírsko kategoricky odmítlo (Teevan 2018). Dnes se tak zdá, že tato vazba existuje spíše díky ekonomickým zájmům obou stran, než že by se jednalo o srdečné přátelství.

Tím, kým je Ruská federace pro Alžírsko, tím jsou Spojené státy americké pro Maroko. V roce 2003 označil americký prezident Bush Maroko za hlavního spojence mimo struktury NATO, čímž ocenil okamžité marocké protiteroristické aktivity po 11. září 2001 a následujícího roku byla dokonce podepsána dohoda o volném obchodu mezi oběma zeměmi (BBC 2004). Dnes jsou USA pro Maroko hlavním dodavatelem zbraní, když jsou pravidelně uzavírány obchody o koupi tanků Abrams, kulometů M240 a dalšího armádního arsenálu (Kasraoui 2018). Takřka samozřejmou součástí tohoto partnerství je i americká podpora marockého postoje vůči Západní Sahaře, kterou ztělesnilo například do vstřícného postoje k Marocké iniciativě pro vyjednání autonomního statusu pro saharský region v roce 2007 (Arieff 2014: 2).

Marocké zájmy na Západní Sahaře obhajují na mezinárodní scéně nejen USA, ale také například Francie. Když bylo v roce 2006 Maroko obviněno ze strany Amnesty International, Human Rights Watch nebo Úřadu Vysokého komisaře OSN pro lidská práva ze systematického porušování lidských práv na území Západní Sahary, byla to právě Francie, která zablokovala na půdě OSN vznik stálých monitorovacích složek na tomto území (Ross 2012). Evropské státy, resp. Evropská unie jako celek, je klíčovým partnerem Maroka zejména v ekonomických otázkách, když podle European Commission (2018b), 64,6 % (v roce 2017) marockého exportu putuje do států Evropské unie, zatímco 56,5 % (v

roce 2017) marockého importu přichází z Evropské unie. Maroko je podobně jako Alžírsko klíčové pro Evropu v otázce migrace (viz podkapitola 2.3.2), avšak na rozdíl od Alžírska Maroko jednoznačně usiluje o další prohlubování vzájemné spolupráce. Tentýž zdroj totiž zmiňuje již několik let trvající vyjednávání o tzv. Hluboké a komplexní zóně volného obchodu (anglicky *Deep and Comprehensive Free Trade Area, DCFTA*), která by navázala na dnes fungující asociační dohodu a dále prohloubila ekonomickou spolupráci.

V rámci islámského světa patří k nejvýznamnějším spojencům Maroka tradičně Saúdská Arábie, zejména díky její podpoře marockého vidění řešení problémů na Západní Sahaře. Maroko tak například přislíbilo aktivní účast v Islámské vojenské protiteroristické koalici (anglicky *Islamic Military Counter Terrorism Coalition, IMCTC*) vedené právě Saúdskou Arábií proti ISIS a dalším teroristickým skupinám (Lounnas – Messari 2018: 4), což Alžírsko samozřejmě odsoudilo, jelikož stejně jako někteří autoři (Doubine et al. 2015) vidí v této koalici spíše protiváhu Íránu, tedy hlavního alžírského spojence na Blízkém východě.

Na základě těchto několika příkladů klíčových spojenců či partnerů obou zemí lze pozorovat zásadní vliv vnějšího světa na regionální hierarchii Maghribu. Vojenská síla alžírského státu se opírá o vojenské dodávky z Ruské federace, díky čemuž je Alžírsko do značné míry schopno hrát roli dominantního aktéra Maghribu a koneckonců v oblasti bezpečnosti i významného aktéra v celé Africe (viz předchozí kapitolu a roli Alžírska v Africké unii). Maroku zase Spojené státy americké či Francie umožňují alespoň částečně vyvažovat moc Alžírska, když jsou schopny zastupovat jeho postoje v důležitých globálních institucích či jej podporovat přímo vojensky. Naopak Evropská unie reprezentuje klíčového obchodního partnera obou zemí a mohla by tak potenciálně hrát roli mediátora alžírsko-marockého soupeření či alespoň zmírňovat čas od času eskalující se napětí. V této roli však Evropská unie zatím selhává, a to zejména z důvodu odlišného postoje jednotlivých členských zemí k této problematice. Vazby Francie na Maroko již byly zmíněny, naopak například Itálie zdůrazňuje

dlouhodobé přátelské vazby s Alžírskem, ze kterého také na Sicílii vede ropovod (Sanguini 2016). Naopak od Čínské lidové republiky se žádné mírotvorné aktivity očekávat nedají. Podobně jako ve zbytku Afriky, čínský vliv bude mít zřejmě stoupající tendenci, nicméně je všeobecně známým faktem, že čínský zájem je spíše ekonomický, kdy hledá nové trhy pro svůj export a nové zdroje surovin pro import.

ZÁVĚR

Není sporu o tom, že mocenské soupeření Alžírsko a Maroka má na fungování a vývoj regionu Maghribu naprosto zásadní vliv. V obdobích nejnižší intenzity soupeření během získávání nezávislosti obou zemí, ke konci 80. let 20. století či na přelomu tisíciletí dostávaly prostor myšlenky celoregionální integrace a hesla o přirozeném bratrství mezi jednotlivými národy regionu díky kulturním podobnostem. Naopak v dobách nejvyhrocenějších vztahů byly potenciální plody těchto bohulibých ideálů zašlapány do země, když představitelé obou zemí nešetřili invektivy a výhrůžkami, což nejednou eskalovalo vzájemnou animozitu až na hranu přímého ozbrojeného konfliktu. Konfliktní vnímání regionálního vývoje vytváří atmosféru nedůvěry, která se rozlévá regionem a nedovoluje nejen nastartování integračních procesů, ale často také elementární spolupráci v palčivých otázkách regionu či intenzivnější obchodní výměnu. V konečném důsledku tak alžírsko-marocké soupeření paralyzuje nejen rozvoj těchto států, nýbrž také rozvoj ostatních zemí regionu.

Cílem této práce bylo zjistit, jakých forem nabývá mocenské soupeření Alžírsko a Maroka a jak a do jaké míry ovlivňuje alžírsko-marocké mocenské soupeření stabilitu a vnitroregionální politiku v Maghribu. K naplnění cíle práce dopomohla hned čtveřice výzkumných otázek a teoretický rámec v podobě teorie přesunu moci. Ta vznikla původně jako teorie systémová, nicméně posléze byla zejména díky D. Lemkemu (1997; 2004) upravena i pro regionální hierarchie, čímž se stala aplikovatelná i na případ Maghribu.

První výzkumná otázka zněla: Jaké je mocenské postavení Alžírsko a Maroka v regionu Maghribu? V teoretické části bylo zvoleno šest ukazatelů národní moci, které byly v části praktické aplikovány na všechny země Maghribu. Z tohoto srovnání jednoznačně vyplynula alžírská mocenská predominance v regionu takřka ve všech ukazatelích, zatímco Maroko většinou opanovalo druhou příčku. Podle teorie přesunu moci potřebuje vyzyvatelský stát (Maroko) dosahovat alespoň 70 % národní moci dominantního státu (Alžírsko), aby si byl

schopný dostatečně věřit na přímé zpochybnění pozice dominantního státu a případný ozbrojený konflikt. To v případě Maroka platí pouze ve dvou ukazatelích (početnost vojenského personálu v aktivní službě a populace v produktivním věku). Podle teorie přesunu moci je tak Maroko sice nespokojené s pozicí Alžírsko v regionu, nicméně necítí se být dostatečně silné pro přímou konfrontaci. Alžírsko si takovou konfrontaci také nepřeje, jelikož maročtí spojenci (zejména USA či Francie) jsou zkrátka příliš silní a případné náklady na konflikt by tak jistě převážily nad možnými zisky. Výsledkem je tak situace, kterou v regionu Maghribu sledujeme již celé dekády – napjaté vztahy obou zemí, které čas od času eskalují až na hranici přímého konfliktu, kterého ale nakonec svědky nejsme.

Bilaterální vztahy Alžírsko a Maroka byly obsahem druhé výzkumné otázky, která plynule navazuje na závěry otázky první. V napjaté a nedůvěřivé atmosféře jsou bilaterální vztahy omezeny zpravidla na osočování druhé strany pro vnitropolitické i zahraničněpolitické cíle. V rámci výzkumného období představoval přelom tisíciletí jednoznačně nejvýraznější oteplení vzájemných vztahů, když se do čela obou zemí dostali noví představitelé. I tak se ale obě strany omezily takřka výhradně na vzletná prohlášení o bratrství a společné budoucnosti, přičemž k hmatatelným posunům v nejpálčivějších otázkách bilaterálních vztahů (zavřená společná pozemní hranice, status Západní Sahary) nedošlo. Vývoj vztahů ve 21. století by se pak dal charakterizovat podle již zmíněného principu pravidelné více či méně výrazné eskalace a následné deeskalace napětí. Je také zásadní zmínit, kolik toto napětí obě strany stojí. Podle odhadů mohl být objem obou ekonomik v roce 2015 dvojnásobný ve srovnání s objemy v roce 1989, zatímco jejich skutečný nárůst byl pod tlakem napjatých vztahů přibližně třetinový. Obě země jsou si sice vzájemně jedním z nejvýznamnějších partnerů, co se obchodní výměny v rámci afrického kontinentu týče, je však nutné tuto skutečnost vidět v jasných číslech. Podle nich totiž tato výměna tvoří pouze kolem 1 % celkového obchodu obou zemí.

Třetí výzkumná otázka zněla: Jakých forem nabývá obchodní či bezpečnostní spolupráce Alžírska a Maroka v regionu a nakolik je efektivní? Jak již bylo naznačeno výše, obchodní spolupráce je v důsledku zavřené pozemní hranice a všeobecně napjatých vztahů minimální. Všeobecně nedůvěřivá atmosféra v Maghribu nutí obě země hledat obchodní příležitosti v jiných regionech, a to zejména v Evropské unii a stále více také v subsaharské Africe nebo Čínské lidové republice. V otázce bezpečnosti je situace velmi podobná. Bezpečnostní spolupráce s sebou automaticky nese jistou míru sdílení vlastních informací, které mohou být pro druhou stranu cenné v rámci mocenského soupeření. Výraznější bezpečnostní spolupráce Alžírska a Maroka tak svědky taktéž nejsme. Obě země jsou nuceny hledat své partnery jinde, což opět vede ke stále intenzivnější spolupráci s Evropskou unií (zejména v otázce kontroly migrace) či subsaharskou Afrikou, kterou taktéž sužuje teroristická hrozba ze strany stejných či alespoň mezi oběma regiony spolupracujících skupin. Lze tak konstatovat, že obchodní i bezpečnostní spolupráce obou zemí je nevýrazná, často limitně se blížící nule, a tedy zároveň neefektivní.

Čtvrtá výzkumná otázka zněla: Jakých podob nabývá jejich (Alžírska a Maroka) regionální a mimoregionální politika, tedy jaké jsou jejich zájmy a priority v regionu a mimo něj a pomocí kterých nástrojů se jich snaží dosáhnout? Regionální i mimoregionální politiky se měnily v čase. Například zatímco integrační snahy v Maghribu vrcholily na konci 80. let 20. století vznikem ambiciózní Unie arabského Maghribu, kdy se zdálo, že integrace je skutečnou prioritou Alžírska i Maroka, během výzkumného období (tedy *de facto* během 21. století) byly tyto ideje postupně pohřbeny v důsledku mocenského soupeření. Obě země tak dnes svou regionální politiku zaměřují proti sobě navzájem tak, aby rival nevychýlil mocenský poměr více ve svůj prospěch. To je dobře patrné zejména v otázce Západní Sahary, jednoznačně největšího regionálního problému. Oficiální připojení tohoto území k Maroku by výrazně posílilo jeho mocenské postavení, a tak Alžírsko takřka automaticky vystupuje proti jakékoli aktivitě či iniciativě Maroka vůči tomuto území, zatímco se snaží udržovat hnutí

Polisario dostatečně vyzbrojené na to, aby jej Maroko nemohlo vojensky porazit. Alžírsko nemá potřebu jít do přímého střetu kvůli Západní Sahare, tedy kvůli nezávislosti cizího území. Podpora Západní Sahary dostačuje k oslabování vlivu Maroka, což naplňuje cíle Alžírska. Výsledkem je patová situace, která trvá už celá desetiletí, a nic nenasvědčuje tomu, že by na ní mělo v dohledné budoucnosti něco měnit.

Ve snaze získat oficiálně území Západní Sahary snaží se Maroko působit čím dál intenzivněji zejména diplomaticky a ekonomicky napříč africkým kontinentem. Za vše mluví opětovný vstup do Africké unie v roce 2017, stejně jako enormní zájem o vstup do společenství ECOWAS či státní podpora marockých zahraničních investic zejména v subsaharské Africe. Je zjevné, že tyto aktivity mají mimo jiné za cíl získat důvěru u afrických partnerů a postupně výměnou za ekonomickou spolupráci získat jejich hlas při hlasování o klíčových otázkách Maghribu v rámci Africké unie, jako je právě další osud Západní Sahary, členství hnutí Polisario v Africké unii a tak podobně. Tato mimoregionální aktivita má tak zejména politický a ekonomický charakter. Alžírsko díky své nákladné a početně armádě pro změnu již tradičně hraje klíčovou roli v bezpečnostních strukturách a otázkách Africké unie, což je hlavní alžírský způsob, jak získat mezinárodní prestiž a dále si upevnit svou pozici v Maghribu.

Existují však také systémoví aktéři, kteří jsou pro Alžírsko i Maroko životně důležití, a potažmo tak mají naprosto zásadní i vliv na vývoj a stabilitu Maghribu. Mezi ně patří zejména Evropská unie, s přehledem největší obchodní partner obou zemí i zdroj části financí potřebných pro náklady spojených s migrací. Ta se však v otázce alžírsko-marockého soupeření drží spíše stranou. Naopak Spojené státy americké jsou hlavním dodavatelem zbraní Maroka, a podobnou roli sehrává i Ruská federace v případě Alžírska. O velikost a kvalitu armády opírají své sebevědomí obě vůdčí země Maghribu a je tak zřejmé, že tato spojení mají klíčový strategický význam pro Alžírsko i Maroko.

Celkově se zdá, že region Maghribu je dnes natolik rozpolcený v důsledku mocenského soupeření dvou nejsilnějších zemí regionu, že vzniká otazník nad jeho další existencí. Kulturní a historické podobnosti jednotlivých zemí jsou nezpochybnitelné. Největšími ekonomickými partnery však nejsou ostatní země regionu, nýbrž zpravidla Evropská unie a ve stále větší míře i subsaharská Afrika nebo Čínská lidová republika. Bezpečnostní spolupráce se taktéž neodehrává v rámci regionu, nýbrž se jednotlivé státy dívají po partnerech za jeho hranicemi. Zejména marocké aktivity v Africe (vstup do Africké unie, zájem o vstup do ECOWAS) jasně svědčí o tom, že Maroko nevěří v možné fungování integračních struktur v rámci Maghribu, a snaží se hledat jakousi novou identitu v rámci celé Afriky. Stejně tak Alžírsko neustupuje ze svých regionálních priorit a raději hledá partnery mimo region, než aby hledalo kompromisní řešení, která by mohla vést k otevření alžírsko-marocké hranice či vyřešení sporu o status Západní Sahary. Jeho výrazná role zejména v bezpečnostních strukturách Africké unie to jasně dokazuje, podobně jako nákladné budování infrastruktury směrem k jižní státní hranici se zeměmi subsaharské Afriky. Je-li ideál ekonomické a politické provázanosti či dokonce integrace zemí Maghribu mrtvý, je otázkou, nakolik je Maghrib relevantním konceptem regionu.

Na druhou stranu kulturní blízkost mocenského soupeření ochromit nedokáže, podobně jako společný zájem na zvyšování prestiže regionu jako celku. Idea společného pořádání mistrovství světa ve fotbale v roce 2030 je toho důkazem a představuje potenciální platformu, na které by se teoreticky mohly obrousit hrany vzájemné nevraživosti a kde by se daly nalézt základní kameny důvěry, na kterých by následně mohlo vyrůst uvědomění, že Západní Sahara ani další historické sváry nestojí za ztracené dekády možné vzájemně živené prosperity. Například udržování, modernizování a další rozšiřování armád obou zemí totiž představuje obrovské položky ve státních rozpočtech Alžírsko i Maroka, které navíc každým rokem rostou. A není pochyb o tom, že Alžírsko disponuje nejvyspělejší (ale také nejnákladnější) armádou v Africe zejména kvůli mocenskému soupeření s Marokem, a Maroko se mu snaží v zájmu vlastní

bezpečnosti a zahraničně-politických cílů sekundovat. I v oblasti zahraničního obchodu se obě země připravují o oboustranně výhodnou spolupráci. Maroko by se mohlo stát stabilním odběratelem alžírské ropy a zemního plynu, a to zvláště dnes, kdy se snaží rozvíjet vlastní průmysl a životní úroveň marockého obyvatelstva postupně stoupá. Alžírsko zase postrádá dostatek orné půdy, a tak by se mohlo stát odběratelem marockých zemědělských produktů. Jen tyto příklady stačí, aby bylo zřejmé, kolik mocenské soupeření obě strany stojí a o kolik se připravují.

I zde však může dobře posloužit teorie přesunu moci, která implicitně vysvětluje, proč i přes zmíněné skutečnosti bilaterálním vztahům dominují invektivy a nikoli podepisování obchodních dohod či strategických partnerství. Státy lokální hierarchie si uvědomují svou pozici, se kterou mohou nebo nemusí být spokojeni. Dominantní stát (Alžírsko) je se svou pozicí samozřejmě spokojen a snaží se ji udržet omezováním mocenského vzestupu nespokojených států. Naopak Maroko je typický příklad nespokojeného aktéra, který se snaží dominantnímu státu mocensky dorovnat a zpochybnit jeho pozici. To v konečném důsledku znamená, že zisk jednoho státu znamená *de facto* ztrátu pro stát druhý, a tak není spolupráce na místě. Spor o status Západní Sahary do tohoto modelu taktéž zapadá. Nejsou to totiž ekonomické ukazatele ani životní úroveň obyvatelstva, které zajímají politické elity. Hlavním zájmem je pozice v lokální hierarchii, a tedy relativní národní moc.

Status quo posledních let by mohl narušit (ačkoli z výše zmíněných důvodů asi ne příliš výrazně) posun hned v několika proměnných. Tou první a zřejmě nejvýraznější jsou prezidentské volby v Alžírsku v roce 2019. Současný prezident Bouteflika, stálice alžírské politiky, je již v pokročilém věku a netěší se dobrému zdravotnímu stavu. Svou další kandidaturu pod tlakem veřejnosti nakonec zrušil a je velkou otázkou, kdo jej nahradí a kolik vlivu si v politice udrží alžírská armáda, která se vůči Maroku tradičně staví velmi ostře. Vzhledem k obecně napjaté situaci v alžírské společnosti i celém regionu je jakýkoli další vývoj velmi obtížně predikovatelný. Zásadní také bude další vývoj migrace ze

subsaharské Afriky, která už dnes představuje nemalé břemeno pro obě země, a všechny predikce, jak zmiňuje podkapitola 2.3.2, předpovídají další nárůsty v počtech migrujících. Svou roli v této problematice sehraje také Evropská unie, která už nyní zejména Maroku poskytuje nemalé prostředky, aby subsaharské migranty dále nepouštělo. Prakticky totožná je situace v otázce terorismu, který taktéž sužuje obě země, ačkoli o poznání horší situace je v Alžírsku. Bude-li se situace zhoršovat, není vyloučeno, že budou oba rivalové přinuceni k intenzivnější spolupráci. Alžírsko i Maroko se totiž shodne na tom, že islámský radikalismus je zásadní bezpečnostní problém regionu. Poslední významnou veličinou budoucího vývoje může být také vliv systémových aktérů. V tomto ohledu je klíčová zejména důležitost USA pro Maroko a Ruské federace pro Alžírsko, jelikož na vojenských kontraktech s těmito zeměmi stojí alžírská i marocká armádní síla, základ jejich bezpečnosti a sebevědomí.

POUŽITÁ LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE

Abderrahim, T. – Aggad, F. (2018). Starting afresh: The Maghreb's relations with sub-Saharan Africa. *European Centre for Development Policy Management* (<https://ecdpm.org/publications/starting-afresh-maghreb-sub-saharan-africa/>, 3. 4. 2019).

Aghrout, A. – Sutton, K. (1990). Regional Economic Union in the Maghreb. *The Journal of Modern African Studies* (28+1), str. 115–139.

Al-Jazeera (2013). *The Arab Maghreb and Current Regional Transformations* (<http://studies.aljazeera.net/en/events/2013/04/201342104624548637.html>, 26. 2. 2019).

Albright, M. (2000). Remarks at Ethiopia/Eritrea Peace Agreement Ceremony. *U.S. Department of State*. 12. 12. 2000 (<https://1997-2001.state.gov/statements/2000/001212.html>, 2. 4. 2019).

Allouche, D. (2016). Algeria vs Morocco: Algeria slowly but surely getting more threatening. *Young Diplomats*. 29. 5. 2016 (<http://www.young-diplomats.com/algeria-vs-morocco-algeria-slowly-surely-getting-threatening/>, 12. 1. 2019).

Amara, T. (2017). Tunisian job protests hit oil and gas output. *Reuters*. 8. 5. 2017 (<https://www.reuters.com/article/us-tunisia-protests/tunisian-job-protests-hit-oil-and-gas-output-idUSKBN1841WQ>, 13. 1. 2019).

Ammour, L. A. (2012). Regional Security Cooperation in the Maghreb and Sahel: Algeria's Pivotal Ambivalence. *Africa Center for Strategic Studies* (18), str. 1–8.

Arab News (2018). *Oil theft 'costing Libya over \$750m annually'*. 19. 4. 2018 (<http://www.arabnews.com/node/1287826/business-economy>, 12. 1. 2019).

- Arief, A. (2014). Western Sahara. *Congressional Research Service*. 8. 10. 2014 (<https://fas.org/sgp/crs/row/RS20962.pdf>, 4. 4. 2019).
- Bazza, T. (2018). GFP Ranks Morocco 55th in 2018 Military Strength. *Morocco World News*. 10. 10. 2018 (<https://www.morocoworldnews.com/2018/10/254980/gfp-ranks-morocco-55th-in-2018-military-strength/>, 12. 1. 2019).
- BBC (1999). *Algeria sticks by Morocco allegation* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/438393.stm>, 13. 2. 2019).
- BBC (2004). *US rewards Morocco for terror aid*. 4. 6. 2004 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3776413.stm>, 4. 4. 2019).
- BBC (2016). *Burkina Faso attack: Foreigners killed at luxury hotel*. 16. 1. 2016 (<https://www.bbc.com/news/world-africa-35332792>, 10. 3. 2019).
- BBC (2017a). *Hundreds of migrants storm fence to reach Spanish enclave of Ceuta*. 17. 2. 2017 (<https://www.bbc.com/news/world-europe-39002111>, 28. 2. 2019).
- BBC (2017b). *Le Niger, préoccupé par le rapatriement de ses ressortissants en Algérie*. 27. 10. 2017 (<https://www.bbc.com/afrique/41788781>, 9. 3. 2019).
- Beaumont, P. (2018). Morocco murders: agents investigate footage as terror fears mount. *The Guardian*. 20. 12. 2018 (<https://www.theguardian.com/world/2018/dec/20/morocco-killing-of-scandinavian-women-linked-to-militants-says-prosecutor>, 11. 3. 2019).
- Bennis, S. (2017). Why Is Europe Hit by Terrorism While Morocco Remains Untouched?. *Morocco World News*. 30. 8. 2017 (<https://www.morocoworldnews.com/2017/08/227498/europe-hit-terrorism-morocco-remains-untouched/>, 12. 1. 2019).
- Bennis, S. (2018). King Muhammed VI's Dialogue Offer to Algeria to Fall on Deaf Ears. *Morocco World News*. 11. 11. 2018

(<https://www.morocoworldnews.com/2018/11/257477/king-mohammed-vi-dialogue-algeria-western-sahara/>, 20. 2. 2019).

Berahab, R. (2017). Relations between Morocco and subSaharan Africa: What is the potential for trade and foreign direct investment?. *OCP Policy Center* (<http://www.policycenter.ma/sites/default/files/OCPPC-PB1704vEn.pdf>, 3. 4. 2019).

Bially, J. et al. (2000). *Measuring National Power in the Postindustrial Age* (Santa Monica: RAND Corporation).

Boukhars, A. (2018). Maghreb: Dream of Unity, Reality of Divisions. *Al-Jazeera*. 3. 6. 2018 (<http://studies.aljazeera.net/en/reports/2018/06/maghreb-dream-unity-reality-divisions-180603092643658.html>, 16. 2. 2019).

Buioni, L. I. (2017). Morocco rejoins African Union: why is Rabat looking south?. *Mediterranean Affairs*. 27. 2. 2017 (<http://mediterraneanaffairs.com/morocco-african-union-looking-south/>, 3. 4. 2019).

Buzan, B. – Wæver, O. (2003). *Regions and Powers* (Cambridge: Cambridge University Press).

Clinton, D. – Morgenthau, H. J. – Thompson, K. W. (2005). *Politics Among Nations - 7th Edition* (Boston: McGraw-Hill Higher Education).

CNN (1999). *Moroccans, world leaders pay respects at king's funeral*. 25. 7. 1999 (<http://edition.cnn.com/WORLD/africa/9907/25/hassan.06/index.html>, 13. 2. 2019).

Correlates of War Project (2018). *History* (<http://www.correlatesofwar.org/history>, 15. 11. 2018).

Crenshaw, M. (2018). Time for Peace Talks With ISIS and Al Qaeda?. *Foreign Policy*. 19. 9. 2018 (<https://foreignpolicy.com/2018/09/19/time-for-peace-talks-with-isis-and-al-qaeda/>, 10. 3. 2019).

Člověk v tísní (2016). *Migrace z Afriky do Evropy*. 20. 7. 2016 (<https://www.clovekvtisni.cz/vaclav-krejci-migrace-z-afriky-do-evropy-3303gp>, 27. 2. 2019).

DiCicco, M. – Levy, J. S. (1999). Power Shifts and Problem Shifts: The Evolution of the Power Transition Research Program. *Journal of Conflict Resolution* (43+6), str. 675–704.

Doubine, S. et al. (2015). What do Russia and Iran think about Saudi Arabia's coalition initiative?. *Euronews*. 15. 12. 2015 (<https://www.euronews.com/2015/12/15/what-do-russia-and-iran-think-about-saudi-arabia-s-coalition-initiative>, 4. 4. 2019).

Elabdi, F. (2018). It's time to revive the Maghreb Union. *The Turban Times*. 19. 8. 2018 (<https://www.theturbantimes.com/2018/08/19/its-time-to-revive-the-maghreb-union/>, 23. 2. 2019).

EuroMeSCo (2018). *The EU will give €140 million to Morocco to contain migration*. 21. 10. 2018 (<https://www.euromesco.net/news/the-eu-will-give-e140-million-to-morocco-to-contain-migration/>, 9. 3. 2019).

European Commission (2018a). *EU Trust Fund for Africa: additional €90.5 million to strengthen border management and protection of migrants in North Africa*. 6. 7. 2018 (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-4366_en.htm, 9. 3. 2019).

European Commission (2018b). *Morocco*. 24. 5. 2018 (<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/morocco/>, 4. 4. 2019).

European Security Journal (2018). *Italy's Response to Migration in Libya Full of Problems*. 5. 2. 2018 (<https://www.esjnews.com/italy-libya-migration-problems>, 9. 3. 2019).

Fakir, I. (2017). Playing the Status Quo. *Carnegie Middle East Center*. 10. 11. 2017 (<http://carnegie-mec.org/diwan/74694>, 6. 3. 2019).

Ghiles, F. (2017). Doubts Remain About Reopening the Algeria-Morocco Border. *Barcelona Centre for International Affairs* (https://www.cidob.org/publicaciones/serie_de_publicacion/opinion/mediterraneo_y_orientemedio/doubts_remain_about_reopening_the_algeria_morocco_border, 20. 2. 2019).

Guerraoui, S. (2018). Spain, Morocco to boost cooperation on migration. *The Arab Weekly*. 25. 11. 2018 (<https://the arabweekly.com/spain-morocco-boost-cooperation-migration>, 9. 3. 2019).

Hamza, W. A. (2017). The Maghreb Union is one of the world's worst-performing trading blocs. *World Economic Forum*. 1. 1. 2017 (<https://www.weforum.org/agenda/2017/06/five-ways-to-make-maghreb-work/>, 13. 1. 2019).

Hippel, K. von (1995). The Non-Interventionary Norm Prevails: An Analysis of the Western Sahara. *The Journal of Modern African Studies* (33+1), str. 67–80.

Höhn, K. H. (2011). *Geopolitics and the Measurement of National Power* (Hamburg: The University of Hamburg).

Human Rights Watch (2018). *Algeria: Deported Migrants Robbed in Mali*. 14. 3. 2018 (<https://www.hrw.org/news/2018/03/14/algeria-deported-migrants-robbed-mali>, 9. 3. 2019).

Chara, J. (2018). The Tale Of Morocco In ECOWAS – Analysis. *Eurasia Review*. 17. 9. 2018 (<https://www.eurasiareview.com/17092018-the-tale-of-morocco-in-ecowas-analysis/>, 3. 4. 2019).

Charef, A. (2018). Morocco's overture to Algeria: A fool's errand. *Middle East Eye*. 21. 11. 2018 (<https://www.middleeasteye.net/opinion/moroccos-overture-algeria-fools-errand>, 20. 2. 2019).

International Crisis Group (2017). *How the Islamic State Rose, Fell and Could Rise Again in the Maghreb*. 24. 7. 2017 (https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/178-how-the-islamic-state-rose_0.pdf, 11. 3. 2019).

Jones, S. G. – Treverton G. F. (2005). *Measuring National Power* (Santa Monica: RAND Corporation).

Kang'ereha, D. (2018). Algeria completes construction of trans-Saharan highway project. *Construction Review Online*. 2. 5. 2018 (<https://constructionreviewonline.com/2018/04/algeria-completes-construction-of-trans-saharan-highway-project/>, 2. 4. 2019).

Karam, S. (2018). Morocco Gets \$275 Million Aid From EU as Illegal Migration Rises. *Bloomberg*. 19. 9. 2018 (<https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-09-16/morocco-gets-275-million-aid-from-eu-as-illegal-migration-rises>, 9. 3. 2019).

Kasraoui, S. (2018). US State Department Approves \$1.259 Billion Military Deal to Morocco. *Morocco World News*. 30. 11. 2018 (<https://www.moroccoworldnews.com/2018/11/259131/morocco-military-algeria-us-machine-guns/>, 4. 4. 2019).

Kasraoui, S. (2019). Morocco-Nigeria Pipeline Feasibility Study Is Complete. *Morocco World News*. 29. 1. 2019 (<https://www.moroccoworldnews.com/2019/01/264630/morocco-nigeria-pipeline/>, 3. 4. 2019).

Kaye, D. D. et al. (2008). *More Freedom, Less Terror?* (Santa Monica: RAND Corporation).

Khider, N. (2018). Morocco threatens Algeria with intervention in Western Sahara. *Middle East Eye*. 7. 4. 2018 (<https://www.middleeasteye.net/news/exclusive-morocco-threatens-algeria-intervention-western-sahara>, 20. 2. 2019).

- Kristianasen, W. (2009). Truth and justice after a brutal civil war. *Algeria-Watch*. 13. 12. 2009 (<https://algeria-watch.org/?p=3074>, 13. 2. 2019).
- Kugler, J. – Organski, A. F. K. (1980). *The War Ledger* (Chicago: University of Chicago Press).
- Kugler, J. – Organski, A. F. K. (1989). The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation. In: Midlarsky, M. I., *Handbook of War Studies* (London: Unwin Hyman).
- Kugler, T. – Swaminathan, S. (2006). The Politics of Population. *International Studies Review* (8+4), str. 581–596.
- Lamamra, N. A. (2015). Western Sahara Since the Arab Spring. *African Centre for the Constructive Resolution of Disputes*. 11. 4. 2015 (<https://www.accord.org.za/conflict-trends/western-sahara-since-arab-spring/>, 20. 2. 2019).
- Laub, Z. – Masters, J. (2015). Al-Qaeda in the Islamic Maghreb. *Council on Foreign Relations*. 27. 3. 2015 (<https://www.cfr.org/backgrounder/al-qaeda-islamic-maghreb>, 10. 3. 2019).
- Layachi, A. (2013). *The Changing Geopolitics of Natural Gas: The Case of Algeria* (Cambridge: Belfer Center).
- Leke, A. – Barton, D. (2016). 3 reasons things are looking up for African economies. *World Economic Forum*. 5. 5. 2016 (<https://www.weforum.org/agenda/2016/05/what-s-the-future-of-economic-growth-in-africa/>, 15. 3. 2019).
- Lemke, D. (1997). The Continuation of History: Power Transition Theory and the End of the Cold War. *Journal of Peace Research* (34+1), str. 23–36.
- Lemke, D. (2004). *Regions of War and Peace* (Cambridge: Cambridge University Press).

- Lemke, D. – Werner S. (1996). Power Parity, Commitment to Change, and War. *International Studies Quarterly* (40+2), str. 235–260.
- Liman, H. M. (2017). Morocco's first spy satellite fuels regional tension with Algeria. *The New Arab*. 30. 1. 2017 (<https://www.alaraby.co.uk/english/blog/2018/1/30/moroccos-first-spy-satellite-fuels-regional-rivalry>, 16. 2. 2019).
- Limo, E. (2014). Kenya, Algeria sign cooperation pact. *Capital News*. 13. 11. 2014 (<https://www.capitalfm.co.ke/news/2014/11/kenya-algeria-sign-cooperation-pact/>, 2. 4. 2019).
- Lounnas, D. – Messari, N. (2018). Algeria–Morocco Relations and their Impact on the Maghrebi Regional System. *MENARA* (20), str. 1–23.
- Malka, H. (2018a). Maghreb Migration: Ready or Not. *Center for Strategic and International Studies*. 10. 12. 2018 (<https://www.csis.org/analysis/maghreb-migration-ready-or-not>, 27. 2. 2019).
- Malka, H. (2018b). Destination Maghreb: Changing Migration Patterns in North Africa. *Center for Strategic and International Studies* (https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180502_Malka_DestinationMaghreb_Web.pdf, 28. 2. 2019).
- Martín, P. S. (2004). Briefing: Western Sahara: Road to Perdition?. *African Affairs* (103+413), str. 651–660.
- Mhidi, M. D. (2017). Morocco and Algeria keep building more barriers. *The Economist*. 27. 7. 2017 (<https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2017/07/27/morocco-and-algeria-keep-building-more-barriers>, 21. 2. 2019).
- Middle East Monitor (2018a). *Moroccans and Algerians demand opening of borders*. 22. 6. 2018 (<https://www.middleeastmonitor.com/20180722-moroccans-and-algerians-demand-of-opening-of-borders/>, 23. 2. 2019).

Middle East Monitor (2018b). *Morocco proposes Algeria team sup to host World Cup 2030*. 22. 6. 2018 (<https://www.middleeastmonitor.com/20180622-morocco-proposes-algeria-teams-up-to-host-wold-cup-2030/>, 23. 2. 2019).

Middle East Monitor (2018c). *Algeria has bought half of the Russian weapons sold in Africa*. 20. 7. 2018 (<https://www.middleeastmonitor.com/20180720-algeria-has-bought-half-of-the-russian-weapons-sold-in-africa/>, 3. 4. 2019).

Migdalovitz, C. (2000). *Morocco: Royal Succession and Other Developments*. *United States Congressional Research Service*. 24. 3. 2000 (<https://wlstorage.net/file/crs/RS20391.pdf>, 13. 2. 2019).

Ministerstvo vnitra České republiky (2019). *Terminologický slovník* (<https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>, 11. 4. 2019).

Morocco World News (2017). *Morocco recalls its ambassador in Algeria for consultations*. 20. 10. 2017 (<https://www.moroccoworldnews.com/2017/10/231691/morocco-recalls-its-ambassador-in-algeria-for-consultations/>, 16. 2. 2019).

Morocco World News (2018). *Western Sahara: Everything you should know about Morocco's autonomy plan*. 6. 11. 2018 (<https://www.moroccoworldnews.com/2018/11/257087/western-sahara-everything-you-should-know-about-moroccos-autonomy-plan/>, 16. 2. 2019).

Nickels, B. (2014). *Algeria's Role in African Security*. *Carnegie Endowment*. 3. 4. 2014 (<https://carnegieendowment.org/sada/55239>, 2. 4. 2019).

Nordea Trade (2019a). *Morocco: Economic and Political Overview* (<https://www.nordeatrade.com/no/explore-new-market/morocco/economical-context>, 12. 1. 2019).

Nordea Trade (2019b). *Libya: Economic and Political Overview* (<https://www.nordeatrade.com/en/explore-new-market/libya/economical-context>, 12. 1. 2019).

North Africa Post (2017). *Morocco on Way to Become Africa's Largest Military Power - Report*. 19. 2. 2017 (<http://northafricapost.com/16553-morocco-way-become-africas-largest-military-power-report.html>, 12. 1. 2019).

OECD (2019a). *Morocco* (<https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/mar/>, 23. 2. 2019).

OECD (2019b). *Algeria* (<https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/dza/>, 23. 2. 2019).

Oxford Business Group (2017). *New foreign and trade agreements to strengthen Algeria's regional and international relations* (<https://oxfordbusinessgroup.com/analysis/favourable-ties-new-agreements-strengthen-relations-regional-neighbours-and-countries-further-abroad>, 2. 4. 2019).

Panta, G. del (2018). China's Growing Economic Role in Algeria. *Dialogues on Civilization*. 25. 9. 2018 (<https://www.resetdoc.org/story/chinas-growing-economic-role-algeria/>, 3. 4. 2019).

Pearson, M. et al. (2016). 16 killed in attack on Ivory Coast hotels; al Qaeda affiliate claims responsibility. *CNN*. 14. 3. 2016 (<https://edition.cnn.com/2016/03/13/africa/ivory-coast-attack/index.html>, 10. 3. 2019).

Pfeiffer, T. (2007). Chronology-Border disputes highlight Morocco-Algeria rivalry. *Reuters*. 3. 12. 2007 (<https://uk.reuters.com/article/morocco-algeria-border-idUKL2336727520071203>, 24. 2. 2019).

Radio France Internationale (2018). *Expulsions de Nigériens d'Algérie: à Agadez, le ministre de l'Intérieur réagit*. 22. 2. 2018 (<http://www.rfi.fr/afrique/20180222-expulsions-algerie-niger-migrants-ministre-interieur-bazoum-mohamed-proteste>, 9. 3. 2019).

- Rais, M. (2013). Morocco's diplomacy to conquer sub-Saharan countries. *Le Journal International*. 17. 11. 2013 (https://www.lejournalinternational.fr/Morocco-s-diplomacy-to-conquer-sub-Saharan-countries_a1380.html, 3. 4. 2019).
- Ross, C. (2012). The Western Sahara: forgotten first source of the Arab Spring. *The Guardian*. 17. 4. 2012 (<https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2012/apr/17/western-sahara-forgotten-first-source>, 20. 2. 2019).
- Roussellier, J. (2017). A New Hope for Western Sahara Talks? *Carnegie Endowment for International Peace*. 9. 5. 2017 (<http://carnegieendowment.org/sada/69912>, 6. 3. 2019).
- Sahara Press Service (2017). 'The oppression is brutal': Morocco breaks up Western Sahara protest ahead of UN talks. 24. 4. 2017 (<https://www.spsrasd.info/news/en/articles/2017/04/24/8434.html>, 20. 2. 2019).
- Sahara Press Service (2018). China donates DZD10 million for Sahrawi refugees. 10. 5. 2018 (<https://www.spsrasd.info/news/en/articles/2018/05/10/15331.html>, 3. 4. 2019).
- Sakthivel, V. (2013). Kerry's Visit to Morocco and Algeria: Navigating Between Competitors. *The Washington Institute*. 4. 11. 2013 (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/kerrys-visit-to-morocco-and-algeria-navigating-between-competitors>, 11. 3. 2019).
- Sanguini, A. (2016). Italy and Algeria, a stable partnership in a troubled region. *Italian Institute for International Political Studies*. 30. 5. 2016 (<https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/italy-and-algeria-stable-partnership-troubled-region-15152>, 11. 4. 2019).
- Stora, B. (2003). Algeria/Morocco: The Passions of the Past. Representations of the Nation that Unite and Divide. *The Journal of North African Studies* (8+1), str. 14–34.

Teevan, Ch. (2018). Les frères ennemis: Europe's balancing act between Morocco and Algeria. *European Council on Foreign Relations*. 16. 3. 2018 (https://www.ecfr.eu/article/commentary_les_freres_ennemis_europes_balancing_act_between_morocco_and_alg, 2. 4. 2019).

The Daily Star (2014). *Six hundred migrants storm Spain border, 30 enter: government*. 2. 12. 2014 (<http://www.dailystar.com.lb/News/%20World/2014/Dec-02/279630-six-hundred-migrants-stormspain-border-30-enter-government.ashx>, 28. 2. 2019).

The Economist (2015). *How Spain Deals With Migrants*. 25. 10. 2015 (<https://www.economist.com/europe/2015/10/15/forward-defence>, 28. 2. 2019).

The Economist Intelligence Unit (2016). *Measuring well-governed migration: The 2016 Migration Governance Index* (London: The Economist Intelligence Unit).

The Guardian (2019). *Seven jailed for life over 2015 Tunis and Sousse terror attacks*. 9. 2. 2019 (<https://www.theguardian.com/world/2019/feb/09/seven-jailed-2015-tunisia-terror-attacks>, 11. 3. 2019).

The Jerusalem Post (2019). *Al Qaeda: Chad Peacekeepers' Murder Backlash for Renewed Ties with Israel*. 20. 1. 2019 (<https://www.jpost.com/International/Ten-UN-peacekeepers-killed-in-attack-in-northern-Mali-578079>, 10. 3. 2019).

The North Africa Post (2018). *Polisario Resumes Provocations East of Sahara Security Wall*. 4. 1. 2018 (<http://northafricapost.com/21574-polisario-resumes-provocations-east-sahara-security-wall.html>, 20. 2. 2019).

UN News (2008). *Western Sahara: UN-led talks end with parties pledging to step up negotiations*. 9. 1. 2008 (<https://news.un.org/en/story/2008/01/245342-western-sahara-un-led-talks-end-parties-pledging-step-negotiations>, 16. 2. 2019).

United Nations (2017). *International Migration 2017* (<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchart/docs/MigrationWallChart2017.pdf>, 28. 2. 2019).

United Nations Development Programme (2019). *Human Development Data (1990-2017)* (<http://hdr.undp.org/en/data>, 14. 1. 2019).

Western Sahara Resource Watch (2017). *Polisario protests Kosmos/Cairn exploration in occupied waters*. 31. 3. 2017 (<https://www.wsrw.org/a246x3797>, 20. 2. 2019).

Wild, P. B. (1966). The Organization of African Unity and the Algerian-Moroccan Border Conflict: A Study of New Machinery for Peacekeeping and for the Peaceful Settlement of Disputes among African States. *International Organization* (20+1), str. 18–36.

World Bank (2010). *Economic Integration in the Maghreb* (Washington DC: World Bank).

World Bank Open Data (2019a). *GDP, PPP (current international \$)* (<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?end=2016&locations=DZ-MA-LY-TN-MR&start=2000>, 14. 1. 2019).

World Bank Open Data (2019b). *GDP per capita, PPP (current international \$)* (<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?end=2016&locations=DZ-MA-LY-TN-MR&start=2000>, 14. 1. 2019).

World Bank Open Data (2019c). *Population ages 15-64, total* (<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.1564.TO?end=2016&locations=DZ-MA-LY-TN-MR&start=2000>, 14. 1. 2019).

World Bank Open Data (2019d). *Military expenditure (current USD)* (<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?end=2016&locations=DZ-MA-LY-TN-MR&start=2000>, 14. 1. 2019).

- World Bank Open Data (2019e). *Armed forces personnel, total* (<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1?end=2016&locations=DZ-MA-LY-TN-MR&start=2000>, 14. 1. 2019).
- World Population Review (2018). *Morocco Population 2018* (<http://worldpopulationreview.com/countries/morocco-population/>, 12. 1. 2019).
- Xinhua News Agency (2018). *Algeria: China Donates U.S.\$28.8 Million to Algeria for Economic, Technical Cooperation*. 9. 11. 2018 (<https://allafrica.com/stories/201811090895.html>, 3. 4. 2019).
- Zarghani, S. H. (2010). *Measurement of National Power: Definitions, Functions, Measurement* (LAMBERT Academic Publishing).
- Zartman, I. W. (2011). Why the Maghreb matters: threats, opportunities and options for cross-border cooperation in North Africa. *Conciliation Resources* (22), str. 96–99.
- Zoubir, Y. H. (1990). The Western Sahara Conflict: Regional and International Dimensions. *The Journal of Modern African Studies* (28+2), str. 225–243.
- Zoubir, Y. H. (2000). Algerian-Moroccan Relations and their Impact on Maghribi Integration. *The Journal of North African Studies* (5+3), str. 43–74.
- Zoubir, Y. H. (2007). Stalemate in Western Sahara: Ending International Legality. *Middle East Policy* (14+4), str. 158–177.
- Zoubir, Y. H. (2009). The United States and Maghreb-Sahel Security. *International Affairs* (85+5), str. 977–995.

RESUMÉ

The rivalry between Algeria and Morocco represents one of the most significant phenomena that can be observed in the region of Maghreb from the perspective of international relations. Dating back to 1960s this rivalry has been affecting the stability of Maghreb for decades. However, new political representatives came to power in both countries in 1999 (Abdelaziz Bouteflika in Algeria and Mohammed VI in Morocco) and the whole region eagerly awaited warming of mutual relations and a gradual shift from distrust and hostility to cooperation and joint prosperity. From today's perspective, such expectations seem a bit naïve especially when we take into account the fact that nothing was done toward any kind of cooperation or integration in the region of Maghreb in the past 20 years. This period between 1999 and 2018 of Algeria-Morocco relations and their impact on the stability of Maghreb represents the main topic of this thesis.

The theoretical part introduces the power transition theory created by A. F. K. Organski. However, the original form was focused on the systemic level of analysis and thus D. Lemke's adjustment to regional level analysis – needed for the purposes of this thesis – is used and described in detail. The power transition theory serves as the analytical tool in the empirical part and is applied to regional power hierarchy in the Maghreb to analyze power positions of Algeria and Morocco and the impact of this position on their relations and stability of the region.

The empirical part consists of individual parts of the analysis itself. Attention is paid to national power of all regional actors in order to confirm and analyze Algerian and Moroccan positions in the regional power hierarchy, followed by bilateral relations of these countries and evaluation of their intensity and nature in various sectors from trade to regional security. The rest of the empirical part is devoted to the consequences and impact of rivalry between Algeria and Morocco on regional stability, integration or general atmosphere in interaction and cooperation in key regional issues.

The thesis is concluded with results of the analysis, confirming Algerian and Moroccan positions on the top of the regional power hierarchy and stating immense repercussions of the rivalry between Algeria and Morocco for the entire region. Due to the nearly absolute absence of regional cooperation and hostile and distrustful relations, Algeria and Morocco, as well as the Maghreb in general, suffer serious security issues represented primarily by terrorism and massive illegal migration, slow economic growth or budget deficits caused by increasing military expenditures.